

บทที่ 2

ประวัติ ความเป็นมา ความหมาย และลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการทำสัญญาทาง ธนาการอิเล็กทรอนิกส์

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการประกอบธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงจากการดำเนินงานตามรูปแบบที่เคยปฏิบัติเข้าสู่ยุคสารสนเทศ (Information Age) สำหรับการแสดงเจตนาทางอิเล็กทรอนิกส์ คือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อแสดงเจตนาหรือความต้องการของผู้แสดงเจตนา นั้น ซึ่งตามกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้กำหนดรองรับให้การแสดงเจตนาทำคำเสนอหรือคำสนองในการทำสัญญาอาจทำในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ ทั้งกำหนดห้ามมิให้ปฏิเสธการมีผลทางกฎหมายของสัญญา เพราะเหตุที่ได้ทำคำเสนอหรือคำสนองเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วย นอกจากนี้กฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ยังได้บัญญัติรองรับเรื่องการแสดงเจตนาที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้ว่า “ระหว่างผู้ส่งข้อมูลและผู้รับข้อมูลการแสดงเจตนาหรือคำบอกกล่าวอาจทำเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้” อีกทั้งยังได้กำหนดหลักการเรื่องผลทางกฎหมายในกรณีของการรับและการส่งเจตนาทางอิเล็กทรอนิกส์ให้มีผลเป็นการรับหรือส่งข้อมูลเมื่อใดไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการแสดงเจตนาทำคำเสนอหรือคำสนองในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ โดยการส่งคำเสนอหรือคำสนองอันเป็นการแสดงเจตนาที่อยู่ในรูปแบบของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ให้ถือว่ามีผลเมื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ส่งข้อมูล หมายความว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้ส่งออกไปจากระบบคอมพิวเตอร์ของผู้แสดงเจตนา และได้เข้าสู่ระบบภายนอกแล้ว เช่น ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบของเครื่องแม่ข่าย (Server) ของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต แม้ว่าจะยังไม่เข้าสู่ระบบของผู้รับการแสดงเจตนา ก็ถือว่าได้มีการส่งเจตนา นั้นออกไปแล้วตามกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

การรับการแสดงเจตนาที่อยู่ในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะถือว่ามีผลเป็นการรับการแสดงเจตนาเมื่อใดนั้น ตามกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้กำหนดให้ถือว่ามีผลนับแต่เวลาที่ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลของผู้รับข้อมูล แต่ในกรณีที่ผู้รับข้อมูลได้กำหนดระบบข้อมูลที่จะใช้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ไว้เป็นการเฉพาะ ถือว่ามีผลเป็นการรับการแสดงเจตนา ก็ต่อเมื่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นได้เข้าสู่ระบบข้อมูลของผู้รับข้อมูลได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ หาก

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นถูกส่งไปยังระบบอื่นของผู้รับการแสดงผล ซึ่งไม่ใช่ระบบที่ผู้รับการแสดงผลกำหนดไว้เป็นการเฉพาะจะถือว่ามิใช่เป็นการรับการแสดงผลที่ต่อเมื่อผู้รับการแสดงผลได้เรียกข้อมูลดังกล่าวจากระบบข้อมูลนั้น กล่าวคือกรณีที่ผู้แสดงผลได้ส่งเจตนาซึ่งเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ออกไปแล้ว แต่ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นยังค้างอยู่ที่เครื่องแม่ข่ายของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต หรือการแสดงผลที่เป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นยังไม่เข้าสู่ระบบของผู้รับการแสดงผลตามกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ถือว่าผู้รับการแสดงผลยังไม่ได้รับการแสดงผล

จากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น ธุรกิจธนาคารก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาให้ทันต่อเทคโนโลยี ปัจจุบันได้มีการแข่งขันกันอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2541 ส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์หลายๆแห่งเริ่มหันมาสนใจการให้บริการผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ (Internet Banking) เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งได้เริ่มเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2539 และได้รับความนิยมเป็นบางกลุ่มเท่านั้น แต่ลูกค้าบางกลุ่มยังไม่เข้าใจในระบบธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบกับความไม่ทันใจในระบบ รวมถึงศักยภาพของระบบรักษาความปลอดภัย ซึ่งส่งผลต่อการยอมรับและการเลือกใช้ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ของธนาคารพาณิชย์ ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติ ความเป็นมา ความหมาย และลักษณะทั่วไปของธนาคารพาณิชย์และธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันทางการเงินที่เป็นตัวกลางสำคัญในการระดมเงินออมจากภาคประชาชนภายในประเทศ เพื่อที่จะนำเงินออมเหล่านั้นไปให้ภาคธุรกิจกู้ยืม ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยพัฒนาและการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศ โดยธนาคารพาณิชย์นั้นถือเป็นสถาบันทางการเงินที่มีบทบาทและมีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งระดมเงินออม และแหล่งให้กู้ยืมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ นอกจากนั้นยังมีบทบาทต่อการกำหนดระบบการเงิน การเพิ่มหรือการลดปริมาณเงิน และเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการดำเนินนโยบายทางการเงิน เมื่อเล็งเห็นถึงความสำคัญและบทบาทของธนาคารพาณิชย์แล้ว จึงควรที่จะศึกษาถึงประวัติและความเป็นมาของธนาคารพาณิชย์ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

2.1.1 ความเป็นมาของธนาคารพาณิชย์ในต่างประเทศ

คำว่า “ธนาคาร” หรือ “Bank” ในภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Banco” ในภาษาอิตาเลียน ที่แปลว่า “ม้ายาว” เนื่องจากพวกยิวและพวกนายธนาคารในยุคแรกใช้ม้ายาวเป็นที่กองเงินตรา เพื่อทำธุรกิจ แลกเปลี่ยนเงินตราและให้กู้ยืม ส่วนสถานที่ใช้ประกอบธุรกิจมักเป็นสถานที่ชุมชน เช่น ตลาด หรือ โรงสวด นอกจากนี้คำว่า Bank ก็อาจมาจากคำว่า Banck ในภาษาเยอรมัน หมายถึง “กอง” โดยชาวเยอรมันใช้บอกลักษณะของหนี้สาธารณะ¹ แต่ไม่ว่าคำว่า Bank จะมาจากภาษาใดก็ตาม ธนาคารก็เป็นสถาบันการเงินที่เป็นตัวกลางที่สำคัญต่อเศรษฐกิจ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต บทบาทของธนาคารในยุคสมัยต่างๆที่อำนวยความสะดวกในทางการเงิน การรับฝาก การให้กู้ยืม การแลกเปลี่ยนเงินให้แก่ลูกค้าทำให้ภาวะการค้าและเศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าไปโดยไม่ติดขัดก็จะยังคงดำเนินต่อไป โดยไม่เปลี่ยนแปลงและจะทวีความสำคัญมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านมา ในสังคมสมัยโบราณ ประมาณ 3,900 ปี ก่อนคริสต์ศักราช มีการดำเนินกิจการธนาคารในประเทศอียิปต์โบราณ โดยให้ประชาชนนำวัวมาฝากและได้รับหลักฐานการฝากไว้ โดยที่วัวเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนหลักฐานการฝากจึงเป็นสิ่งมีค่าและกลายเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนไปด้วยโดยปริยาย กิจกรรมเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินและการให้กู้ยืมเช่นนี้มีการประกอบธุรกิจด้วยเช่นกันในแคว้นบาบิโลน (Babylone) ในอารามแดงแห่งอูรุก (Uruk) ซึ่งมีอายุประมาณ 3,400 ปี ถึง 3,200 ปี ก่อนคริสต์ศักราช² โดยที่อารามมีที่ดินกว้างขวางนักบวชจึงให้เช่าที่ดินนั้นเพื่อทำการเกษตร นอกจากนี้อารามยังมีสินทรัพย์จำนวนมากซึ่งมีผู้นำมาถวายอุทิศแก่เทพเจ้า นักบวชจึงนำออกหาผลประโยชน์อีกด้วย ต่อมาจึงมีการให้กู้ยืมเมล็ดพืชธัญญาหารให้ยืมปศุสัตว์โดยมีการคิดค่าตอบแทน เมื่อกิจการธนาคารเจริญขึ้นมากพ่อค้าสามารถฝากสินทรัพย์ไว้กับ อารามและรับแผ่นดินเผาจารึกรายการที่ฝากไว้เป็นหลักฐาน เพื่อนำไปขอเบิกจ่ายสินทรัพย์ที่ฝาก ไว้กับสาขาของอารามได้

หลังจากนั้นก็มีความร่ำรวยที่มีที่ดินและฐานะดีดำเนินธุรกิจธนาคารเช่นกัน กิจการธนาคารของแคว้นบาบิโลนเลิกไป เนื่องจากสงครามและอาณาจักรแตกแยกกัน ต่อมาเมื่อประมาณ 400 ปี ก่อนคริสต์ศักราช มีธนาคารเกิดขึ้นในกรุงเอเธนส์และโรม ซึ่งเป็นเมืองที่มีความเจริญและร่ำรวยมากในขณะนั้นกิจการธนาคารยังคงเริ่มจากอารามเช่นกัน โดยมีนักบวชชายหญิงเป็นผู้ดำเนินการรับฝากเงินและของมีค่าส่วนใหญ่ จากความไม่สงบในเมืองหรือจากภัยสงครามมีการรับแลกเงิน

¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2555). *ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของธนาคารพาณิชย์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutionsDevelopmentFund/About_FIDF/Pages/History.aspx [2560, 2 0 เมษายน].

² เรื่องเดียวกัน.

การให้กู้ การออกตั๋วเงินตามจำนวนเงินที่ฝากไว้ตั๋วเงินดังกล่าวสามารถนำไปชำระหนี้หรือจ่ายเงินในเมืองอื่นได้ การที่มีกฎหมายควบคุมจึงทำให้ธุรกิจธนาคารดำเนินไปด้วยดี จึงมีผู้ประกอบการธนาคารเพิ่มขึ้นทั้งที่เป็นเอกชนและของผู้ปกครองรัฐ จนมีธนาคารตั้งอยู่เกือบทุกมณฑล เมื่ออาณาจักรโรมล่มสลายตัวลงภาวะการฉ้อเลื่อมลงกิจการธนาคารจึงเลื่อมลงตามไปด้วย

ต่อมาในสมัยกลางอันเป็นระยะเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 4 จนถึง 14 นั้น เมื่ออำนาจการปกครองของอาณาจักรโรมันล่มสลาย ทวีปยุโรปจึงแตกแยกเป็นแคว้นต่างๆอย่างมากมายและเกิดการรบกวนขึ้น บรรดาผู้มีอำนาจและที่ดินต่างก็สร้างป้อมปราสาทและสะสมกำลังทหาร รวมทั้งอัศวินขึ้นทั่วไปสภาพที่กล่าวนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการค้าและการธนาคาร จนกระทั่งเกิดสงครามครูเสดขึ้น การส่งอัศวินและทหารไปรบทำให้บรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นต้องการเงิน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการสะสมกำลังอาวุธและเพื่อใช้ในสงครามการให้กู้ยืมจึงเกิดขึ้น นอกจากนี้บรรดาทหารที่ไปรบและถูกจับก็ต้องส่งเงินไปเป็นค่าไถ่ตัวที่ดี การส่งทรัพย์สินที่ยึดได้ในสงครามกลับ ประเทศก็ทำให้เกิดมีการให้บริการของธนาคารมากขึ้น กิจการธนาคารจึงฟื้นตัว หลังจากยุคนี้แล้วก็มีการส่งเงินและของมีค่าไปยังคริสตจักรแห่งโรมมากขึ้น ทำให้ธุรกิจธนาคารของเอกชนในอิตาลีเจริญขึ้น ธนาคารที่มีชื่อเสียงได้แก่ ธนาคารแห่งเวนิส (Bank of Venice) ซึ่งตั้งขึ้น ประมาณปี ค.ศ. 1157 รับผิดชอบนี้ให้รัฐบาลที่กู้จากประชาชนธนาคารแห่งนี้จึงไม่มีการใช้เช็ค หรือออกตั๋วสัญญาใช้เงิน แต่ใช้รายการที่บันทึกในบัญชีโอนเงิน จนในปี ค.ศ. 1587 จึงได้รับฝากเงิน นอกจากนั้นก็มีธนาคารแห่งบาเซิลونا ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1400 ธนาคารแห่งเจนัว ตั้งขึ้น ในปี ค.ศ. 1407 ธนาคารแห่งอัมสเตอร์ดัมตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1609 ธนาคารดังกล่าวมีส่วนช่วยเหลือพ่อค้าในกิจการค้าทำให้เมืองต่างๆได้กลายเป็นศูนย์กลางของการค้า ในสมัยนั้นธนาคารดังกล่าวรับฝากเงินหรือทำธุรกรรมโอนเงินระหว่างบัญชีของธนาคาร หรือที่เจ้าของบัญชีออกคำสั่งจ่ายเงินจากบัญชีที่กล่าวได้³ เป็นต้น

โดยกิจการธนาคารพาณิชย์ในประเทศอังกฤษนั้น ดูเหมือนพวกยิวที่เข้าไปอยู่ในประเทศอังกฤษ ในยุคของพระเจ้าวิลเลียมผู้พิชิตเป็นผู้ดำเนินธุรกิจให้กู้ยืม โดยมีที่ดิน เพชร พลอย และของมีค่าเป็นประกัน แต่คิดดอกเบี้ยสูงมาก เมื่อกษัตริย์และขุนนางคิดหนี้มากเข้าจึงขับไล่พวกยิวออกไป หลังจากนั้นช่างทอง ชาวฟลอเรนซ์ เวนิสและเยนัวได้เข้ามาดำเนินธุรกิจธนาคารแทนในคริสต์ศตวรรษที่ 14 รวมทั้งทำอาชีพช่างทองและตั้งโรงจำนำด้วย โดยประกอบอาชีพอยู่ที่ถนนลอมบาดาบริเวณนี้จึงกลายเป็นศูนย์กลางทางการเงินการธนาคารในเวลาต่อมา เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 17 ชาวลอมบาดาทำธุรกิจเกี่ยวกับทองและของมีค่าอื่น ๆ มีที่เก็บ เงินทองที่แข็งแกร่งมั่นคง จึงดำเนินธุรกิจรับฝากเงินทอง ของมีค่า และออกไปรับให้ เรียกว่า “Goldsmith’s Note” ใบรับฝากนี้สามารถโอน

³ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2550). *20 เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับธนาคารแห่งประเทศไทย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.bot.or.th/Thai/Documents/BOTBooklet_250413.pdf [2560, 20 เมษายน]. หน้า 27.

กัน ได้ ด้วยการสลักหลังและส่งมอบ ต่อมาจึงได้กลายเป็น “บัตรธนาคาร (Bank Note)” ที่ใช้ชำระหนี้ได้ พวกช่างทองมีประสบการณ์จากการดำเนินงานว่า เงินทองที่นำมาฝากเพื่อความปลอดภัยจึงไม่มีใครมีคนมาถอนคืน จึงต่างพากันเก็บบางส่วนไว้สำหรับผู้ที่ต้องการจะถอนไปแล้วนำบางส่วนออกให้กู้และเรียกเก็บดอกเบี้ย โดยที่เป็นธุรกิจที่ดีมากพวกนายช่างทองมีความต้องการรับฝากเงินมากขึ้นจึงมีการเสนอให้ดอกเบียเงินฝากด้วย ในที่สุดพวกช่างทองก็เลิกอาชีพเป็นช่างหันมาประกอบอาชีพเป็นนายธนาคารแทน

ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ระบบธนาคารของประเทศอังกฤษจึงมีการพัฒนาวิธีการดำเนินงานและบริการด้านการเงินอย่างมากมาในยุคนั้น ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ธุรกิจธนาคารได้เริ่มนำเอาวิธีการดำเนินงานบางอย่างเข้ามาดำเนินงาน จนถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของเทคนิคการธนาคารที่สมบูรณ์แบบในเวลาต่อมา ได้แก่ การรับฝากเงิน ประเภทต่างๆ การใช้เช็ค สั่งจ่ายเงิน การออกตั๋วแลกเงินที่โอนกรรมสิทธิ์ได้ การออกบัตรธนาคารที่เรียกกันว่าแบงก์ หรือธนบัตร ในปัจจุบันการรับซื้อตัวเงินทางการค้า เป็นต้น ด้วยเครื่องมือในการดำเนินธุรกิจที่กล่าวประกอบเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบเปิดหรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งทำให้นักธนาคารมีอิสระในการดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ในกรอบของกฎหมาย และระเบียบประเพณีของนายธนาคารที่ดีที่พึงปฏิบัติ จึงทำให้นักธนาคารเข้ามามีฐานะเป็นตัวกลางและเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นที่สำคัญ การพัฒนาเทคนิคการธนาคารของประเทศอังกฤษซึ่งได้ผลดีมีระเบียบการปฏิบัติและการควบคุมก็ได้กลายเป็นแบบฉบับของการดำเนินงานธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบัน⁴

2.1.2 ความเป็นมาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ประเทศสยามได้เข้าสู่ระบบธนาคารในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นช่วงเวลาที่ชาวต่างประเทศจากทวีปยุโรป และทวีปอเมริกาได้ขยายเส้นทางการค้าขายมาทางตะวันออกอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ประเทศไทยทำสนธิสัญญาทางการค้ากับสหราชอาณาจักรที่เรียกว่า “สนธิสัญญาทางการค้าและพระราชไมตรีระหว่างราชอาณาจักรสยาม และสหราชอาณาจักร หรือสนธิสัญญาเบาว์ริง” ในปี พ.ศ. 2398 แล้วก็มีการทำสัญญาการค้าเช่นเดียวกันนี้กับ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สาธารณรัฐโปรตุเกส ราชอาณาจักรเดนมาร์ก ราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ และราชอาณาจักรปรัสเซีย⁵ เป็นต้น หลังจากนั้นไม่นานก็มีเรือสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาซื้อสินค้าจากประเทศไทยมากขึ้น จากเดิมปีละไม่กี่ลำเป็นปีละ 300 ถึง 400 ลำ บรรดาพ่อค้าชาวยุโรปต่างนำเหรียญเงินของประเทศตนมาชำระค่าสินค้าแต่ประชาชนไม่ยอมรับจึงต้องนำเหรียญเงินไปแลกเงิน

⁴ ชนินทร์ พิทยาวิรัช. (2534). *ตลาดการเงินในประเทศไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป. หน้า 17-18.

⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย. *อั่งแล้วเชิงอรรถที่ 3*. หน้า 28-29.

พดด้วงที่พระคลังมหาสมบัติ แต่เงินพดด้วงผลิตด้วยมือจึงทำได้ช้าไม่ทันต่อความต้องการ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้สั่งซื้อเครื่องจักรทำเหรียญเงินจากประเทศ อังกฤษเข้ามาผลิตเหรียญ เงินกลมแบนชนิดราคาต่างๆขึ้นใช้ รวมทั้งเงินปลีกที่มีมูลค่าต่ำ การใช้เบี้ย หอยเป็นเงินตราในระบบเศรษฐกิจจึงลดลงและหายไป ในที่สุด นอกจากระบบการเงินที่เริ่มมี ระเบียบตามแบบสากลแล้ว พระองค์ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนน ขุดคลอง ปรับปรุงประเพณี โบราณต่างๆให้ทันสมัยขึ้น ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ ทรงทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เข้าสู่ความเจริญในทุกด้านนับตั้งแต่การบริหารราชการแผ่นดิน การ สาธารณสุข การศึกษา การคมนาคม การศาล และกฎหมาย รวมถึงการเลิกทาส การปรับปรุงระบบ ภาษีอากร การแยกพระราชทรัพย์ส่วนพระมหากษัตริย์ออกจากทางการ โดยเด็ดขาด การเปลี่ยน ระบบเกณฑ์แรงงานเป็นการเกณฑ์ทหาร เป็นต้น จึงเป็นผลทำให้เศรษฐกิจและการค้าของประเทศ ไทยเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการเงินตราของประเทศและสถาบันการเงินที่จะอำนวยความสะดวก ให้แก่ธุรกิจการค้าทั้งในและต่างประเทศ ในด้านการให้กู้ยืม การโอนเงิน การจ่ายเงินตาม คำสั่งจ่าย และตัวเงินก็เกิดขึ้น

การติดต่อและค้าขายกับต่างประเทศที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างมากมา ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต่างประเทศเห็นช่องทางที่จะ หาประโยชน์จากการที่ประเทศไทยขาดธนาคารที่ทำธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศได้เข้ามาเปิดสาขาคำเนิน กิจการในประเทศไทย โดยเริ่มตั้งแต่พุทธศักราช 2431 เป็นต้นมา และในที่สุดสาขาธนาคารพาณิชย์ ต่างประเทศ ทั้ง 3 แห่ง ได้จัดพิมพ์และนำบัตรธนาคารเข้ามาใช้ในระบบการเงินของไทยด้วย ใน ระยะต่อมาด้วยความสำคัญ of ธุรกิจการธนาคารที่มีต่อการค้า และเศรษฐกิจของประเทศนั้น พระ เจ้า notions เธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในขณะนั้น จึงทรง คิดตั้ง ธนาคารของชาติหรือธนาคารกลางขึ้นก่อน เพื่อที่จะให้เป็นตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล แล้วยังทรงให้ธนาคารของชาตินี้เป็นผู้พิมพ์ธนบัตรของประเทศขึ้น และนำออกใช้อีกด้วย แต่ก็ต้อง ทรงระงับความคิดนี้ไว้ เนื่องจากบรรดาที่ปรึกษาทางการเงินชาวต่างประเทศพากันคัดค้านพระองค์ จึงทรงหันไป ปรับปรุงมาตรฐานหน่วยเงินของไทยให้เป็นระเบียบแต่เพียงประการเดียว โดยทรง พิจารณาลดหน่วยเงินตราของไทยลง จากเดิม 9 หน่วย ได้แก่ ชั่ง ตำลึง บาท สลึง เฟื้อง ซีก เสี้ยว อัฐ และโสฬส ให้เหลือเพียง 2 หน่วย ได้แก่ “บาท” และ “สตางค์” อันเป็นระบบทศนิยม ทำให้สะดวก แก่การคิดคำนวณและลงบัญชี ในพุทธศักราช 2441 พร้อมกับได้เริ่มติดต่อกับประเทศอังกฤษ เพื่อ พิมพ์ธนบัตร เข้ามาใช้ในพุทธศักราช 2445 ระบบการเงินของไทย จึงประกอบด้วย เหรียญกษาปณ์ และธนบัตร เมื่อได้จัดรูปแบบของระบบเงินตราของประเทศเรียบร้อยแล้ว จึงประกาศยกเลิกการใช้

เงินพดด้วง ชำระหนี้ตั้งแต่วันที่ 28 ตุลาคม พุทธศักราช 2447 ส่วนทางด้านความคิดจะจัดตั้งธนาคารขึ้นนั้น เมื่อยังไม่สามารถจัดตั้งธนาคารของรัฐขึ้นได้ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยจึงทรงหันไปพิจารณา ธนาคารของเอกชนหรือธนาคารพาณิชย์ ซึ่งทรงตระหนักดีถึงความจำเป็นของประเทศ ที่ต้องมีการค้าขายกับต่างประเทศซึ่งมีปริมาณสูงขึ้นอยู่กับตลอดเวลา

นอกจากนี้ยังทรงเห็นถึงความยากลำบากของบรรดาพ่อค้าชาวไทย และจีน ที่ต้องติดต่อขอใช้บริการจาก สาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่มีอยู่ในขณะนั้น แต่ก็มีได้รับความสะดวก ประกอบกับการที่ประเทศไทยยังไม่มีธนาคารพาณิชย์ที่เป็นของคนไทยมารองรับ พระองค์จึงทรงตัดสินใจที่จะจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้นมาให้จงได้ ทรงเห็นว่าน่าที่จะทดลองดำเนินงานดูก่อน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้มีความรู้ในการบริหารธนาคารขึ้นแล้ว เมื่อจะขยายกิจการให้ใหญ่โตต่อไปก็จะสามารถนำประสบการณ์ไปใช้แก้ปัญหาต่างๆ ได้ ที่สำคัญคือเป็นการฝึกให้ชาวไทยมีความรู้ในด้านการบริหารธนาคารพาณิชย์อีกด้วย พระองค์ทรงจัดหาเงินลงทุนได้ จำนวน 30,000 บาทแล้ว ก็ทรงเตรียมการจัดตั้ง ธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็ก โดยยื่นขออนุญาตจัดตั้ง “บุคคลักย์” ขึ้น เริ่มสั่งซื้อ กระจก เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ติดต่อกับเจ้าตึกแถวของพระคลังข้างที่ตำบลบ้านหม้อ พร้อมทั้งจัดหาพนักงาน รวมทั้งผู้จัดการไว้เตรียมทำพิธีเปิดดำเนินการต่อไปเมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

เมื่อความต้องการสถาบันการเงินเพื่ออำนวยความสะดวกมีสูงขึ้น จึงมีชาวต่างประเทศมา ยื่นแสดงความประสงค์ที่จะจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2431 ชาวอังกฤษ ได้ขอตั้ง ธนาคารของรัฐขึ้นให้ชื่อว่า “แบงก์หลวงแห่งกรุงสยาม (Royal Bank of Siam)” ธนาคารที่กล่าวมี อำนาจในการดำเนินงานด้านการเงินแทนรัฐบาล เช่น จัดเก็บภาษี พิมพ์ธนบัตรให้กู้ยืมแก่องค์กร ต่างๆ และรัฐบาล ต่อมาในปี พ.ศ. 2440 นายพลดุก์ เดอ มารียอง ได้ยื่นข้อเสนอตั้ง “แบงก์หลวงแห่ง รัฐสยาม (Royal State Bank of Siam)” และในปี พ.ศ. 2441 ผู้บริหารธนาคารในกรุงโคเปนเฮเกน ราชาอาณาจักรเดนมาร์ก ก็ยื่นข้อเสนอขอตั้ง “แบงก์แห่งกรุงสยาม” ขึ้นเช่นกัน แต่ก็ไม่ได้รับอนุญาต ให้ตั้งขึ้นดำเนินการทั้งหมด⁶ ในด้านที่เป็นธนาคารเอกชนหรือธนาคารพาณิชย์ก็มีการยื่นขอเปิด ดำเนินการ โดยที่เป็นการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ ซึ่งมีได้เกี่ยวกับระบบการเงินของรัฐบาล แต่เป็นการขอตั้งขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การจ่ายเงินตาม คำสั่งจ่ายเช็คและตั๋วเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นการค้าระหว่างประเทศ การรับฝาก และให้ กู้ยืมเงิน เป็นต้น

ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศจึงได้อนุญาตให้เปิดสาขาขึ้นดำเนินงานในกรุงเทพมหานคร ได้ในปี พ.ศ. 2431 ปี พ.ศ. 2437 และปี พ.ศ. 2440 ตามลำดับ การดำเนินธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ ของสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศในขณะนั้น โดยที่กิจการรวมทั้งการดำเนินงาน การบริหาร

⁶ ชนินทร์ พิทยาวิรัช. อังแล้วเชิงอรรถที่ 4. หน้า 30.

ธนาคารพาณิชย์เป็นความรู้ของชาวต่างประเทศเท่านั้น เมื่อมีการนำกิจการธนาคารพาณิชย์เข้ามาดำเนินงานในประเทศไทย จึงยังไม่มีคนไทยผู้ใดสามารถที่จะเข้าใจและช่วยดำเนินการได้ ธุรกิจธนาคารพาณิชย์จึงเป็นกิจการงานของชาวต่างประเทศเท่านั้น แต่ชาวต่างประเทศก็ไม่มี ความเข้าใจในสภาพธุรกิจการค้า การประเมิน ราคาหลักทรัพย์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ตลอดจนบุคคลที่อยู่ในวงการค้าของประเทศไทย ดังนั้นจึงไม่อาจติดต่อกับลูกค้าที่เป็นชาวจีนและชาวไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศจึงใช้วิธีจ้างผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องต่างๆ ที่ตนไม่ถนัดทำการแทน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจชาวจีนให้ทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อเจรจาวิเคราะห์สินเชื่อ ประเมินความเสี่ยงและเร่งรัดหนี้ เป็นต้น ผู้ที่ทำหน้าที่นี้มักจะเป็นผู้ที่เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักธุรกิจ นักการค้ามีฐานะดี และมีเงินฝากที่ธนาคารที่ตนทำงานอยู่ในบางครั้งตัวกลางเหล่านี้ยังต้องค้าประกันการกู้ยืมของลูกค้า บางรายด้วยเงินฝากของตนในธนาคารอีกด้วย การทำหน้าที่ดังกล่าวได้รับค่าตอบแทนบางส่วนเป็นเงินเดือน และค่านายหน้าทีคิดเป็นอัตราส่วนกับสินเชื่อเป็นการตอบแทนระบบดังกล่าวนี้ เรียกว่า “ระบบคอมปราโด” ระบบนี้มีส่วนช่วยให้ นักธุรกิจ พ่อค้าชาวจีน และชาวไทยสามารถกู้ยืม จากสาขาธนาคารต่างประเทศได้พอควร แม้ว่าจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการกู้ยืมสูงขึ้นก็ตาม ซึ่งลูกค้ามักต้องจ่ายดอกเบี้ยเนื่องจากในระบบการเงินขณะนั้นนอกจากโรงรับจำนำแล้วมีเพียงสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศเท่านั้นที่เปิดดำเนินการ

นอกจากประเทศไทยจะได้นำระบบคอมปราโดเข้ามาแล้ว สาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศยังได้นำระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารเข้ามาใช้ด้วย โดยใช้เวลาเย็นของวันทำการในการหักโอนกัน เพื่ออำนวยความสะดวกกันในการชำระค่าสินค้าเป็นจำนวนเงินมากๆ ขณะที่เงินตราของไทยยังมีแต่เหรียญเงินชนิดต่างๆเท่านั้น เพื่อแก้ไขความขาดแคลนเงินบาท สาขาธนาคารต่างประเทศต่างก็ทยอยพิมพ์ “บัตรธนาคาร (Bank Note)” ของตนขึ้นและนำออกใช้ โดยเริ่มนำออกใช้ตั้งแต่วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2432 เป็นต้นมา และเริ่มหมุนเวียนในมือพ่อค้าประชาชนแม้ว่าบัตรธนาคารจะหมุนเวียนอยู่ในวงแคบ แต่ก็ได้สร้างความคุ้นเคยให้กับประชาชนพอควร และเรียก “บัตรธนาคาร (Bank Note)” ว่า “แบงค์” จนคำว่าแบงค์ หมายถึง เงินตราที่เป็นกระดาษแม้ว่าเมื่อรัฐบาลได้นำ “ธนบัตร” ออกใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2445 แล้วก็ตามประชาชนก็ยังคงเรียกธนบัตรของรัฐบาลว่าแบงค์อยู่เช่นเดิมมาจนถึงปัจจุบัน⁷

กิจการของสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศทั้ง 3 แห่งต่างดำเนินธุรกิจเรื่อยมา และสามารถควบคุมธุรกิจการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่เกิดจากการค้าต่างประเทศของไทยไว้

⁷ หนึ่งนุช ชีระรุจินนท์ และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2557). *คุณภาพในการให้บริการธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ของธนาคารกรุงไทย สาขาเอ็มไพร์ทาวเวอร์ กรุงเทพมหานคร*. รายงานการวิจัยหลักสูตรบริการธุรกิจมหาบัณฑิต, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 33-34.

ได้ทั้งหมดจนเมื่อเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ทรงพิจารณาเห็นว่าถึงเวลาที่ประเทศไทยควรมีสถาบันการเงินหรือธนาคารขึ้นเป็นของตนเอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายทางการเงินของประเทศ จึงได้ทดลองจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ขนาดเล็กขึ้นในปี พ.ศ. 2447 จึงนับได้ว่าในปีดังกล่าวที่กล่าวมานี้ประเทศไทยเริ่มมีสถาบันการเงินที่มีบทบาทต่อการเงินการค้าและธุรกิจต่างๆ ของประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก แม้ว่าจะมีขนาดเล็กและเป็นการทดลองดำเนินงานก็ตาม กิจกรรมธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2431 โดยมีสาขาธนาคารพาณิชย์จากต่างประเทศเข้ามาเปิดดำเนินการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การค้าระหว่างประเทศ การซื้อขาย เรียกเก็บเงินตามตั๋วแลกเงิน และเอกสารการแลกเปลี่ยนเงินตรา ซึ่งเป็นกิจการของชาวต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่เป็นสำคัญ การประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ในขณะนั้น จึงกระทำในกรุงเทพมหานครหรือในจังหวัดที่มีธุรกิจที่ธนาคารให้ความสนใจจะดำเนินงานสูงเท่านั้น ระบบธนาคารสาขาจึงไม่มีการพัฒนาขึ้นมาเพื่อกระจายการให้กู้ยืม การลงทุน และการบริการด้านอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยพิจารณาจากสภาพคล่อง และอัตราความเสี่ยง เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 แแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกั๊ด หรือธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ปัจจุบัน จึงได้เปิดดำเนินงาน เมื่อปรากฏว่าชาวไทย ก็สามารถบริหารงานได้ราบรื่น และกิจการเจริญขึ้นแล้ว จึงมีพ่อค้าชาวจีน คหบดีชาวไทยร่วมกัน ตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้น ดำเนินงานหลายแห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา จึงกล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยประกอบด้วยสาขาธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศธนาคารสยามกัมมาจลทุนจำกั๊ด และธนาคารของพ่อค้าจีนในประเทศไทย รวม 7 แห่ง ดำเนินงานโดยไม่มีสาขาใดๆจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2455 แแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกั๊ด หรือธนาคารไทยพาณิชย์ จึงเปิดสาขาตัวแทนขึ้นในที่ทำการเดียวกันกับแบงก์ยูเอชเอส ต่อมาคือบริษัทแบงก์เงินสยามทุนจำกั๊ดที่ทำน้าถนราชวงศ์ธนาคารไทยพาณิชย์จึงเป็นธนาคารแรกที่นำเอา “ระบบธนาคารสาขา” เข้ามาสู่ระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

นอกจากนี้ในด้านการประกอบธุรกิจ ธนาคารพาณิชย์นั้น ธนาคารไทยพาณิชย์ ยังได้นำเอาประเภทธุรกิจใหม่เข้ามาดำเนินการ ได้แก่ บริการเงินฝากออมทรัพย์หรือที่เรียกว่า “เงินฝากสงวนทรัพย์” ในปี พ.ศ. 2453 นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการออมของประชาชนให้มีเงินใช้จ่ายยามจำเป็นแล้ว ในด้านของธนาคารเองก็ช่วยให้มีฐานะของเงินทุนหมุนเวียนดีขึ้นอีกด้วย ในการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ของบรรดาพ่อค้าชาวจีน ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2450 นั้น โดยที่บุคคลเหล่านี้มีความรู้ในด้านการค้าขาย โดยเฉพาะการส่งสินค้าการเกษตร เช่น ข้าว ไม้สัก ดีบุก ไปขายต่างประเทศ ดังนั้นธุรกิจสำคัญของธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นใหม่เหล่านี้ จึงดำเนินธุรกิจ ด้านการค้าระหว่างประเทศเป็นสำคัญ โดยมีทุนดำเนินงานไม่สูงนัก หาระหว่างปี พ.ศ. 2452 ถึง พ.ศ.

2455 นั้น การทำนาของประเทศไทยไม่ได้ผลติดต่อกัน โรงสีข้าวและการค้าข้าวในประเทศต้องล้มเลิกกิจการไปเป็นจำนวนมาก ปริมาณการส่งข้าวออกไปยังต่างประเทศ จึงลดลงอย่างรุนแรงและติดต่อกันหลายปีเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้นในประเทศไทย การค้าระหว่างประเทศจึงซบเซาลงติดต่อกันหลายปี

จากสภาวะที่กล่าวมามีผลกระทบต่อธนาคารพาณิชย์ที่ทำธุรกิจด้านการค้าต่างประเทศเป็นหลัก โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ที่ตั้งขึ้นใหม่ เมื่อลูกค้าของธนาคารล้มละลายลงเป็นจำนวนมาก ธนาคารมีทุนดำเนินงานน้อย ขาดพนักงานที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ในด้านการธนาคารและการเงินระหว่างประเทศธนาคารเหล่านี้จึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ต้องปิดกิจการลง ซึ่งมีผลกระทบต่อความเชื่อของสาธารณชน ต่อธุรกิจธนาคารพาณิชย์อย่างรุนแรง กิจการธนาคารพาณิชย์ที่มีชาวไทยดำเนินงาน จึงชะงักและหดตัวลง เป็นเวลานานถึงสองทศวรรษต่อมา การที่ธนาคารพาณิชย์ ต้องล้มละลายและปิดกิจการลง จนเป็นผลกระทบต่อประชาชนอย่างรุนแรงในครั้งนั้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะให้มีสถานที่สำหรับรับฝากเงินของราษฎรที่ปลอดภัย และช่วยให้ราษฎรไม่สูญสูญรายขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติคลังออมสินขึ้น เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2455 และเปิด “คลังออมสิน” ขึ้นดำเนินงาน ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2456 ที่สำนักงานคลังออมสินในพระบรมมหาราชวัง โดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้ควบคุม ส่วนเงินทุนดำเนินงานนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาพระราชทาน พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์มาให้เป็นจำนวน 100,000 บาท กิจการธนาคารออมสินจึงเริ่มต้นขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2456 เป็นต้นมา⁸

เมื่อชาวตะวันตกติดต่อค้าขายกับไทยมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ได้มีความพยายามที่จะขอจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง เพื่อสิทธิในการออกธนบัตรซึ่งให้ผลประโยชน์ตอบแทนทั้งดงาม แต่ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะฝ่ายไทยเห็นว่าชาวต่างประเทศเหล่านั้นคิดแต่จะเอาผลประโยชน์ฝ่ายเดียว ทำให้ประเทศไทยเห็นความสำคัญของการมีธนาคารกลางของไทย เพื่อเป็นสื่อกลางในทางการค้าและทางเศรษฐกิจ แต่โครงการก่อตั้งธนาคารกลางก็ได้หยุดชะงักไปเพราะเวลานั้นยังขาดประสบการณ์และบุคลากรที่มีความรู้ ความสนใจที่จะจัดตั้งธนาคารกลางได้มีขึ้นอีกครั้งภายหลังที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 สืบเนื่องจากการเสนอร่างเค้าโครงเศรษฐกิจของคณะราษฎรที่นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) เป็นผู้ร่างได้กล่าวถึงความจำเป็นในการจัดตั้งธนาคารชาติ เพื่อเป็นกลไกหนึ่งในการดำเนินการเศรษฐกิจของประเทศ ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจาก

⁸ พิพิธภัณฑสถานไทย. (2553). *ประวัติความเป็นมาของธนาคารแห่งประเทศไทย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaibankmuseum.or.th/museum301.php> [2560, 7 มีนาคม].

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวนหนึ่ง พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นจึงประกาศปิดสภาแทนราษฎร ภายหลังเมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาได้เข้ายึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จึงมีการสนับสนุนให้มีธนาคารชาติขึ้นอีก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้นำเรื่องเข้าหารือกับนายเจมส์ แบกซ์เตอร์ ที่ปรึกษาการคลังในขณะนั้น ซึ่งให้ความเห็นว่ายังไม่สมควรแก่เวลาที่จะจัดตั้งธนาคารกลางขึ้น เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีผู้รู้ผู้ชำนาญทางด้านการธนาคาร ไม่มีทุน และยังไม่มียระบบธนาคารพาณิชย์ของคนไทยด้วย รัฐบาลได้ผลักดันเรื่องการตั้งธนาคารกลางอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2478 โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงการคลังพิจารณาร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งธนาคารชาติปี พ.ศ. 2478 ซึ่งหลวงวรนิติปรีชาเป็นผู้ร่างขึ้น เสนอให้ควรวรมบริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ทุนจำกัด ให้เป็นธนาคารชาติ พระราชบัญญัติดังกล่าวมีเพียง 8 มาตรา ซึ่งอธิบดีกรมบัญชีกลางในเวลานั้นพิจารณาแล้วเห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ยังขาดความรอบคอบและรายละเอียดยังไม่ชัดเจน⁹

ต่อมาเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 พลตรีหลวงพิบูลสงครามได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี และได้แต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อได้รับตำแหน่งแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ได้รื้อฟื้นเรื่องการจัดตั้งธนาคารชาติขึ้น โดยให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย อธิบดีกรมศุลกากรย้ายมาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของกระทรวงการคลัง ซึ่งแต่เดิมจะใช้ที่ปรึกษาชาวต่างชาติทั้งสิ้น ในครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามทำความเข้าใจกับที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศของกระทรวงการคลัง ให้เข้าใจถึงความจำเป็นและเจตนารมณ์ของทางการ ซึ่งในที่สุดก็ได้รับความร่วมมืออย่างดีในการช่วยร่างกฎหมายจัดตั้งธนาคารชาติไทยขึ้น นับเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่การตั้งธนาคารกลางของประเทศไทยในที่สุด ในการดำเนินการจัดตั้งธนาคารชาติไทยนั้น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้มอบให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ที่ปรึกษากระทรวงการคลังฝ่ายไทยรับผิดชอบในการร่างกฎหมายจัดตั้งธนาคารชาติต่อจากที่ปรึกษาต่างประเทศที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว ในที่สุดก็ได้มีการนำเสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเตรียมการจัดตั้งธนาคารชาติไทยต่อนายกรัฐมนตรี เมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติแล้ว ให้เปลี่ยนชื่อพระราชบัญญัติเป็นร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย เมื่อผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรแล้วได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2482 วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยก็เพื่อเตรียมพนักงานสำหรับการทำงานในธุรกิจธนาคารกลาง และทำหน้าที่บริหารเงินกู้ของรัฐบาล¹⁰

⁹ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2558). *ประวัติธนาคารแห่งประเทศไทย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.bot.or.th/Thai/AboutBOT/RolesAndHistory/Pages/History.aspx> [2560, 7 มีนาคม].

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

สำนักงานธนาคารชาติไทยได้เริ่มปฏิบัติงานเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2483 ต่อมาในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นวันชาติในสมัยนั้น จึงได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ สำนักงานธนาคารชาติไทยดำเนินงานได้เพียงปีเศษก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นนำกำลังทหารเข้ามายังประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และได้เสนอให้รัฐบาลไทยจัดตั้งธนาคารกลางขึ้น โดยมีที่ปรึกษาและหัวหน้างานต่างๆเป็นชาวญี่ปุ่น ซึ่งรัฐบาลไทยไม่อาจยอมให้เป็นเช่นนั้น จึงได้มอบให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยดำเนินการร่างกฎหมาย เพื่อเปลี่ยนฐานะของสำนักงานธนาคารชาติไทยให้เป็นธนาคารกลาง และให้ประกาศใช้โดยเร็วที่สุด พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย จึงได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2485 ต่อมาได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นวันรัฐธรรมนูญและในวันต่อมาธนาคารแห่งประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการ ณ อาคารที่ทำการเดิมของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ จำกัด ถนนสีพระยา พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชยทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการพระองค์แรก ต่อมาได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ ณ วังบางขุนพรหมตั้งแต่วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2488 แล้วย้ายมาอาคารสำนักงานใหญ่ที่สร้างขึ้นในบริเวณวังบางขุนพรหมเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 และในปี พ.ศ. 2550 สำนักงานใหญ่ได้ย้ายมาอยู่ ณ อาคารสำนักงานใหญ่หลังใหม่ที่ก่อสร้างขึ้นในบริเวณเชื่อมต่อระหว่างวังบางขุนพรหมกับวังเทวะเวสม์¹¹ ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งขึ้นหลังจากประเทศไทยได้มีธนาคารพาณิชย์ทั้งของรัฐและเอกชนเริ่มดำเนินการไปก่อนหน้านั้นแล้ว ภารกิจและหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทยเดิมซ้อนเหลื่อมอยู่กับกระทรวงการคลังและได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับหลังจากที่ระบบการเงินของโลกพัฒนาไปและมีวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญต่างๆ

2.2 ความหมายของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์นั้นถือเป็นกิจการที่อยู่คู่กับระบบเศรษฐกิจ โดยมีขอบเขตและหน้าที่การดำเนินการแตกต่างกันไปตามแต่ละระบบเศรษฐกิจของประเทศที่กิจการนั้นตั้งอยู่ ความหมายของคำว่า “ธนาคารพาณิชย์ (Commercial Bank)” พบว่ามีรากฐานมาจากความคิดการให้กู้เพื่อการพาณิชย์ (Commercial Loan Theory of Banking) ที่ปรากฏในหนังสือ The Wealth of Nations ของ Adam Smith ซึ่งตามแนวคิดดังกล่าวการให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ควรมีเพียงระยะสั้น โดยเป็นการทำให้เกิดเงินทุนในการชำระหนี้ค่าสินค้านั้นๆ และไม่เน้นที่การให้กู้ยืมระยะยาวเพื่อการลงทุน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวทำให้ธนาคารพาณิชย์ต้องดำเนินธุรกิจเพื่อให้เกิดสภาพคล่อง (Liquidity) รายได้ (Income) และความมั่นคง (Solvency) อย่างไรก็ตามปัจจุบันความหมายของธนาคารพาณิชย์นั้นได้

¹¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 9.

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมค่อนข้างมาก ซึ่งมีเหตุมาจากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ดังนั้นหากจะให้ความหมายของธนาคารพาณิชย์นั้นอาจพิจารณาได้จากมุมมองต่างๆ¹² ดังนี้

2.2.1 ความหมายจากการพิจารณาทางกฎหมาย

การพิจารณาตามกรอบของกฎหมายนั้นเป็นวิธีพิจารณาที่ง่ายในการจำแนก เนื่องจากสามารถที่จะทำได้โดยการพิจารณาที่ใบอนุญาตของกิจการ แต่การพิจารณาเพียงที่การได้รับใบอนุญาตนั้นยังคงแคบเกินไปที่จะอธิบายความหมายของคำว่าธนาคารได้ทั้งหมด เพราะถ้าสถาบันการเงินหรือกิจการอื่นดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับธนาคาร แต่ไม่มีใบอนุญาตก็ไม่อาจจะจัดให้กิจการดังกล่าวอยู่ในประเภทของกิจการธนาคารได้ ดังนั้นการพิจารณาว่ากิจการใดประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์หรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาถึงกิจการที่ธนาคารพาณิชย์กระทำได้ประกอบกันไปด้วย โดยพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 นั้น นิยามความหมายของธนาคารพาณิชย์ในมาตรา 4¹³ โดยสามารถพิจารณาความหมายของกิจการธนาคารพาณิชย์ ได้ดังนี้

การธนาคารพาณิชย์ หมายถึง การประกอบธุรกิจ

- 1) รับฝากเงินที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้
- 2) การใช้ประโยชน์จากเงินฝากโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เช่น การให้สินเชื่อ การซื้อขายตั๋วแลกเงินหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด การซื้อขายเงินปรีวรรตต่างประเทศ
- 3) การประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องจากการธนาคารพาณิชย์ เช่น การค้าประกัน การรับอวัลต์ตัวเงิน และการออกเล็ตเตอร์ออฟเครดิต เป็นต้น

การตราพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 เป็นการแก้ไขคำนิยามสถาบันการเงินขยายขอบเขตกว้างขึ้น โดยนอกจากจะรวมถึงบริษัทเงินทุน และเครดิตฟองซิเออร์ที่รับเงินฝากจากประชาชนแล้ว คำว่า “ธนาคารพาณิชย์” ยังครอบคลุมทั้งธนาคารพาณิชย์เต็มรูปแบบ ธนาคารพาณิชย์เพื่อรายย่อย ธนาคารพาณิชย์ที่เป็นบริษัทลูกของธนาคารต่างประเทศ (Subsidiary)

¹² เวรศ อุปปาติก. (2541). *เศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 118.

¹³ พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 มาตรา 4 บัญญัติว่า

“ธุรกิจธนาคารพาณิชย์” หมายความว่า การประกอบธุรกิจรับฝากเงินหรือรับเงินจาก ประชาชนที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์จากเงินนั้น โดยวิธีหนึ่งวิธีใด เช่น ให้สินเชื่อ ซื้อขายตั๋วแลกเงินหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด ซื้อขายเงิน ปรีวรรตต่างประเทศ.

“ธนาคารพาณิชย์” หมายความว่า บริษัทมหาชนจำกัดที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจ ธนาคารพาณิชย์ และให้หมายความรวมถึงธนาคารพาณิชย์เพื่อรายย่อย ธนาคารพาณิชย์ที่เป็นบริษัทลูกของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศ และสาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศที่ได้รับ อนุญาตให้ประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์.

และสาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศ นอกจากนี้ภายใต้กฎหมายใหม่บริษัทเครดิตฟองซิเอร์จะต้องรับฝากเงินด้วยจากเดิมที่ไม่ได้มีการระบุถึงเงื่อนไขดังกล่าวชัดเจน ดังนั้นพระราชบัญญัตินี้จึงครอบคลุมสถาบันการเงินทุกประเภทที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจในการกำกับดูแลในปัจจุบัน สำหรับบริษัทเงินทุนและบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ที่แผนการปรับสถานะธุรกิจให้เป็นธนาคารพาณิชย์ตามแผนพัฒนาระบบสถาบันการเงินฉบับแรกไม่ผ่านการพิจารณาของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ยังคงสามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ยกเว้นในกรณีของธุรกิจบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ที่เลือกจะไม่รับเงินฝากจากประชาชนหรือแปลงสภาพเป็นบริษัทเครดิต (Credit Company)¹⁴ จะไม่อยู่ภายใต้การดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยโดยตรง

สถาบันการเงินใดจะจัดว่าเป็นธนาคารพาณิชย์หรือไม่นั้น นอกจากจะแยกแยะโดยการพิจารณาจากใบอนุญาตที่มีอยู่แล้ว ยังสามารถพิจารณาได้จากกิจการของธนาคารพาณิชย์ด้วย หากกิจการใดดำเนินกิจการคู่เคียงกับธนาคารพาณิชย์ตามที่ได้ กล่าวมาแล้วในข้อ 1) และ 2) ข้างต้น ย่อมถือได้ว่าเป็นการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์โดย ไม่ได้รับอนุญาตด้วย ซึ่งทำให้สามารถนำกฎหมาย รวมถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้กับการกำกับดูแลธนาคารพาณิชย์ไปใช้บังคับกับกิจการประเภทดังกล่าวได้ด้วย¹⁵

กล่าวโดยสรุปการบังคับใช้พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 นั้นจะส่งผลดีต่อการกำกับดูแลสถาบันการเงินของทางการ โดยเฉพาะธนาคารแห่งประเทศไทยให้มีความเป็นอิสระและประสิทธิภาพมากขึ้น หลังจากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้วางแนวทางการกำกับดูแลในช่วงที่ผ่านมาให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลไว้หลายประการ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้มาตรการในการเข้าไปจัดการกับสถาบันการเงินที่มีปัญหาทางการเงินภายใต้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยังมีขั้นตอน ระยะเวลาในการดำเนินการ และการกำหนดบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ชัดเจน ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าประเทศไทยมีเครื่องมือจัดการกับปัญหาความอ่อนแอของสถาบันการเงินตั้งแต่เนิ่นๆ ก่อนที่ปัญหาจะบานปลายเหมือนเช่นวิกฤติสถาบันการเงินปี พ.ศ. 2540 นอกจากนี้ภาพรวมการกำกับดูแลที่ครอบคลุมและเคร่งครัดขึ้นดังกล่าว ยังสะท้อนเจตนารมณ์ของทางการว่า เมื่อธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกิจได้กว้างขึ้น มีวิธีแสวงหากำไรได้หลากหลายขึ้น ก็จะต้องมีความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อผู้ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้นตามไป

¹⁴ อิศร์กฤต อุณหเตศ. (2551). *บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....* โครงการวิเคราะห์และติดตามร่างกฎหมายภายใต้ความร่วมมือระหว่างสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และสถาบันพระปกเกล้า. หน้า 7-9.

¹⁵ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2551). *พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงินฉบับใหม่ : เสริมสร้างความมั่นคงแก่สถาบันการเงินไทย.* (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://positioningmag.com/39578> [2560, 18 มีนาคม].

ด้วย โดยเน้นย้ำลักษณะการดำเนินงานจะต้องมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากขึ้น ซึ่งถือเป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ในการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ที่ย่ำที่สุดแล้วน่าจะเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคตลอดจนนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศต่อสถาบันการเงินไทย

2.2.2 ความหมายจากการพิจารณาประเภทของธุรกรรม

การพิจารณาจากประเภทของธุรกรรมนั้นเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะใช้ในการให้ความหมายกิจการธนาคารพาณิชย์ โดยธุรกรรมที่ธนาคารพาณิชย์สามารถดำเนินการได้นั้นจะอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายโดยสามารถที่จะดำเนินการดังต่อไปนี้ได้

1) การรับฝากเงินประเภทที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้

2) การนำเงินฝากนั้นไปใช้ประโยชน์ เช่น การให้สินเชื่อ การซื้อขายตั๋วแลกเงิน หรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด การซื้อขายเงินปริวรรตต่างประเทศ การก่อภาระผูกพันในทางที่เกี่ยวข้องกับการธนาคารพาณิชย์

การรับฝากเงินจากประชาชนนั้นเป็นธุรกรรมที่เป็นจุดเด่นของธนาคารพาณิชย์ โดยประชาชนที่นำเงินไปฝากนั้นมุ่งที่จะได้ดอกเบี้ยตอบแทน การฝากเงินจึงเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งของประชาชน แต่การจำกัดความด้วยลักษณะของการบริการนั้นก็ยังคงไม่สมบูรณ์นักเพราะการลงทุนในลักษณะดังกล่าวนี้ประชาชนสามารถดำเนินการโดยใช้รูปแบบอื่นได้ เช่น การลงทุนในตราสารหนี้ต่างๆ เพราะเป็นการลงทุนที่จะได้รับเงินลงทุนเต็มตามจำนวนที่ลงทุนไปเช่นเดียวกับการฝากเงินกับธนาคารกิจการต่างๆที่ออกตราสารหนี้ได้ จึงอาจถูกมองว่าเป็นกิจการธนาคารไปด้วย ถ้ามองจากแง่ของบริการรับฝากเงิน แม้ว่าการฝากเงินจะมีข้อดีที่เรื่องของความคล่องตัวก็ตาม เนื่องจากเงินฝากอยู่ในลักษณะของหนี้ที่สามารถเรียกคืนได้ และภายใต้การบริการของธนาคารเงินฝากยังสามารถใช้เป็นปัจจัยการชำระหนี้ได้อีกด้วย

2.2.3 ความหมายจากการพิจารณาบทบาททางเศรษฐกิจ

บทบาทในทางเศรษฐกิจของธนาคารพาณิชย์นั้นเป็นบทบาทที่มีความสำคัญ และเป็นบทบาทที่มีความชัดเจนที่สุดในการนิยามความหมายของคำว่าธนาคารพาณิชย์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายโดยพิจารณาจากบทบาทต่างๆของธนาคารพาณิชย์ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้¹⁶

¹⁶ Jonathan R. Macey and Geoffrey P. Miller, *Banking Law and Regulation*, 2nd ed. (New York: Aspen Law & Business, 1997), page. 43-49. อ้างถึงใน ธรรมนูญรัตน์ โอชนานนท์. (2550). *ปัญหาทางกฎหมายการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐ : ศึกษากรณีสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 35-37.

2.2.3.1 บทบาทในฐานะตัวกลางทางการเงิน (Financial Intermediation) ตัวกลางทางการเงิน คือสถาบันที่รับเงินจากผู้ลงทุนและรวบรวมเงินนั้นไปลงทุนในกิจการอื่น การที่เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่อยู่ระหว่างผู้ลงทุนกับการลงทุนขั้นสุดท้ายจึงมีสถานะเป็นตัวกลาง ผู้ลงทุนสามารถที่จะเรียกร้องสิทธิของตนได้จากตัวกลางเท่านั้น โดยไม่อาจที่จะเรียกร้องจากกิจการที่ตัวกลางไปลงทุนได้โดยตรงหน้าที่ของตัวกลางนั้นมุ่งไปที่การลงทุนโดยเงินของผู้ลงทุนโดยตรงมิใช่การให้ความช่วยเหลือในการลงทุน ซึ่งเป็นข้อแตกต่างของตัวกลางทางการเงินกับกิจการนายหน้าต่างๆ เช่น บริษัทหลักทรัพย์ซึ่งเป็นเพียงนายหน้าขายหลักทรัพย์โดยให้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ขณะที่ธนาคารซึ่งเป็นตัวกลางทางการเงินจะทำหน้าที่ดำเนินการลงทุนโดยการให้สินเชื่อหรือก่อภาระผูกพัน ในกิจการที่เห็นว่าเหมาะสมแทนผู้ลงทุนธนาคารพาณิชย์จึงเป็นสถาบันประเภทหนึ่งที่เป็นตัวกลางทางการเงินภายใต้ระบบตลาดการเงิน โดยทำหน้าที่รับฝากเงินจากประชาชนที่มีเงินเหลือจากการบริโภค และนำเงินฝากนั้นไปลงทุนในกิจการต่างๆ แม้ว่าการดำเนินการของตัวกลางทางการเงินจะต้องมีค่าใช้จ่ายต่างๆที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม เช่น ค่าธรรมเนียมในการจัดการส่วนต่างระหว่างดอกเบี้ยเงินฝากกับดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมหรือค่าตอบแทนที่มาในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่จะตกแก่ผู้ลงทุน แต่ตัวกลางทางการเงินก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ได้แก่

1) ตัวกลางทางการเงินลงทุนได้หลากหลาย ทำให้เกิดการกระจายความเสี่ยงของการลงทุน ซึ่งผู้ลงทุนย่อมชอบที่จะกระจายความเสี่ยงจากการลงทุนของตนออกไปมากกว่าที่จะเสี่ยงลงทุนในกิจการใดกิจการหนึ่งเป็นการเฉพาะ การลงทุนที่หลากหลายจะนำมาซึ่งความเสี่ยงที่ลดลง เพราะผลเสียหายในกิจการใดกิจการหนึ่งย่อมจะต้องมีผลดีกับอีกกิจการหนึ่งในทางอ้อม การกระจายการลงทุนจึงช่วยลดความเสี่ยงได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในลักษณะรายบุคคล การลงทุนโดยผ่านตัวกลางซึ่งสามารถกระจายการลงทุนได้จะทำให้ต้นทุนในการกระจายความเสี่ยงของบุคคลนั้นลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับกรดำเนินการด้วยตัวบุคคลนั่นเอง

2) ตัวกลางทางการเงินนั้นเสนอการลงทุนที่ดำเนินการโดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการลงทุน ซึ่งเป็นผลดีกับผู้ลงทุนมากกว่าการที่ผู้ลงทุนจะดำเนินการวิเคราะห์กิจการเพื่อการลงทุนเอง ซึ่งตัวกลางทางการเงินที่ดำเนินการในลักษณะสถาบันจะทำให้การลงทุนนั้นมีค่าใช้จ่ายที่ถูกลงเมื่อเทียบกับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตัวผู้ลงทุนเอง และข้อมูลที่ตัวกลางทางการเงินสามารถที่จะเข้าถึงได้นั้นละเอียดกว่าข้อมูลที่ผู้ลงทุนจะทราบได้ เว้นแต่ผู้ลงทุนจะมีข้อมูลภายใน (Insider Information) การลงทุนผ่านตัวกลางจึงทำให้ผู้ลงทุนนั้นลดต้นทุนในการที่จะวิเคราะห์ตลาดเพื่อการลงทุน รวมถึงไม่จำเป็นต้องเฝ้าติดตามการลงทุนของตนเพราะเป็นเรื่องที่ตัวกลางจะดำเนินการแทน ซึ่งลดต้นทุนในการดูแลการลงทุน (Monitoring Cost) ลงด้วย

3) การลงทุนโดยตัวกลางทางการเงินที่มีเงินลงทุนขนาดใหญ่ที่เกิดจากการรวบรวมเงินออมจากประชาชน ส่งผลให้สามารถเข้าร่วมลงทุนในกิจการที่มีขนาดใหญ่ได้ ซึ่งโดยปกติกิจการที่มีขนาดใหญ่จะมีผลตอบแทนสูงเพราะหาแหล่งเงินจำนวนมากได้ยาก การลงทุนขนาดใหญ่ของตัวกลางทางการเงินนั้นเป็นข้อได้เปรียบการลงทุนส่วนบุคคล เพราะจำนวนเงินลงทุนของการลงทุนส่วนบุคคลนั้นไม่มีทางที่จะระดมเงินได้มากพอที่จะทำการให้กู้ยืมกับกิจการ เช่นว่านั้นได้

4) การลงทุนในด้านตัวกลางทางการเงิน โดยเฉพาะธนาคารนั้น เป็นการลงทุนที่สามารถเปลี่ยนสภาพคล่องจากการลงทุนที่ไม่มีสภาพคล่องให้เป็นการลงทุนที่มีสภาพคล่องได้ทันที เห็นได้จากการเปลี่ยนสิทธิในเงินฝากของผู้ฝากเงินเป็นเงินสดได้ตามต้องการ ซึ่งในการลงทุนนั้นการเปลี่ยนสินทรัพย์ที่ลงทุนเป็นเงินสดได้รวดเร็วตามต้องการนั้น เป็นการลงทุนที่ผู้ลงทุนปรารถนามากที่สุด เนื่องด้วยผู้ลงทุนย่อมมีความไม่แน่นอนในสภาพทางการเงินอยู่เสมอ การที่สามารถเปลี่ยนสินทรัพย์กลับเป็นสภาพคล่องได้ทันทีย่อมทำให้ผู้ลงทุนสามารถที่จะบริหาร การลงทุนได้สะดวก ขณะเดียวกันตัวกลางทางการเงินก็ย่อมจะต้องเพื่อการลงทุนของตนให้พร้อมกับการแปรสภาพการลงทุนของผู้ลงทุนด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้ตัวกลางทางการเงินยังคงมีความจำเป็นในระบบเศรษฐกิจอยู่ แม้ว่าการลงทุนผ่านตัวกลางทางการเงินจะมีต้นทุนอยู่บ้างก็ตาม ขณะเดียวกันการลงทุนทางตรงก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ลงทุนเองว่าสามารถจะบริหารการลงทุนของตนได้หรือไม่ ในประเทศที่ระบบตลาดพัฒนาแล้วการลงทุนทางตรงจะมีความสำคัญมากและผู้ลงทุนส่วนใหญ่จะลงทุนเข้าสู่กิจการเอง เพราะต้นทุนต่ำกว่าการลงทุนผ่านตัวกลางทางการเงิน ด้วยเหตุที่ระบบตลาดนั้นทำให้คุณค่าของความรู้ความชำนาญในการเลือกลงทุนที่มีอยู่ในตัวกลางทางการเงินลดน้อยลง ผู้ลงทุนสามารถที่จะดำเนินนโยบายการลงทุนไปตามสภาวะการณ์ของตลาดได้ การมีอยู่ของตัวกลางทางการเงินจึงมีความสัมพันธ์ที่ผกผันกับความเจริญของตลาดทุน โดยปริยาย

2.2.3.2 การให้บริการชำระเงินจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง ธนาคารพาณิชย์ในฐานะเป็นตัวกลางทางการเงิน ทำหน้าที่ให้บริการชำระเงินจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เพื่อใช้เป็นกลไกในการโอนสินทรัพย์ซึ่งอาจเทียบได้กับการแลกเปลี่ยนในยุคโบราณ การบริการการชำระเงินจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของธนาคารก็เสมือนเป็นการแลกเปลี่ยนเช่นกัน แต่สื่อที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนนั้นพัฒนาจากการใช้สิ่งของในการแลกเปลี่ยนเป็นการใช้สิทธิในเงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแทนธนาคาร ซึ่งรับฝากเงินจากประชาชนโดยให้ตราสารแสดงสิทธิ ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนสถานะของกำลังซื้อเป็นการชั่วคราว ซึ่งธนาคารจะให้บริการนำสิทธิดังกล่าว นั้นแลกเปลี่ยนกับสินค้าหรือใช้ชำระราคาค่าบริการต่างๆ การบริการลักษณะนี้เป็นสิ่งที่แยก

ธนาคารออกจากสถาบันการเงินประเภทอื่นอย่างชัดเจน เนื่องจากบริการดังกล่าวจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของเงินเป็นปัจจัยการชำระหนี้อย่างรวดเร็ว และเป็นบริการที่สถาบันการเงินอื่นไม่สามารถทำได้ ซึ่งการให้บริการการชำระเงินจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งนี้เป็นการดำเนินการที่เน้น ไปเพื่อสนองตอบนโยบายทางเศรษฐกิจว่าด้วยนโยบายการเงิน ด้วยเหตุที่การทำธุรกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้จะทำให้เกิดกระแสเงินไหลเวียนในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการสร้างปริมาณเงินที่เพิ่มขึ้นให้กับระบบเศรษฐกิจ ด้วยการจ่ายเงินจากธนาคารไปยังธนาคารผ่านการชำระบัญชี ซึ่งบทบาทดังกล่าวทำให้ธนาคารแตกต่างจากสถาบันการเงินอย่างเห็นได้ชัด

2.3 ความเป็นมาของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์

ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Banking) ปัจจุบันไม่ได้หมายถึงเฉพาะเครื่องฝาก-ถอนเงินสดเอทีเอ็ม (Automatic Teller Machine : ATM) เท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการนำเอาเครื่องคอมพิวเตอร์มาใช้ในการดำเนินกิจการของธนาคารอาจเป็นการนำมาใช้ทำงานภายในธนาคารเอง เช่น ใช้สำหรับการสื่อสารภายในธนาคารเอง ซึ่งบุคคลภายนอกอาจจะไม่รู้หรือเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยในการทำงานการบริหารให้มีความสะดวกมากขึ้น ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์จะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการพัฒนาทางด้านคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสาร ซึ่งจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้สำหรับการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในกิจการของธนาคารนั้น สามารถนำไปใช้ได้ 2 ทาง ถ้าเป็นการใช้ภายในกิจการของธนาคาร เรียกว่า “สำนักงานอัตโนมัติ (Office Automation)” แต่หากนำไปใช้ภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใช้สำหรับให้บริการแก่ลูกค้า เรียกว่า “การธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Banking E-Banking)” ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ หรืออิเล็กทรอนิกส์แบบกิ่ง (Electronic Banking หรือ Internet Banking) หมายถึง การประกอบธุรกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับการให้บริการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆผ่านอุปกรณ์หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือหรืออินเทอร์เน็ตมีการให้บริการ เช่น การฝากเงิน ถอนเงิน โอนเงิน หรือสอบถามยอดเงิน เป็นต้น โดยธนาคารให้บริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ยังสามารถพัฒนาได้อีกเรื่อยๆเพื่อรองรับความต้องการในการใช้บริการของผู้ใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ทำให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกสบายในการทำธุรกรรมมากขึ้นและประหยัดทรัพยากร

สำหรับธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์แตกต่างกับคำว่าธนาคารทางอินเทอร์เน็ต เพราะธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์นั้นจะมีความที่กว้างกว่า ซึ่งรวมไปถึงการให้บริการผ่านช่องทางต่างหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ เช่น การให้บริการผ่านระบบโทรศัพท์มือถือ (Mobile Banking)

การให้บริการผ่านเครื่องอัตโนมัติ (Automated Machines) และการให้บริการเงิน อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Money) เป็นต้น สามารถแบ่งแยกประเภทได้ดังนี้

1) Banking Dictionary¹⁷ เป็นรูปแบบ หนึ่งของธนาคารที่ซึ่งเงินนั้นถูกโอนไปมาผ่านระบบสัญญาณอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างสถาบันการเงิน มากกว่าการแลกเปลี่ยนด้วยเงินสด เช็ค หรือ เอกสารสิทธิอื่นๆ โดยเจ้าของเงินและการโอนเงินผ่านสถาบันการเงินนั้นจะถูกบันทึกไว้บนระบบคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับสายโทรศัพท์

2) เป็นการใช้อุปกรณ์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ธนาคารสามารถทำธุรกรรมผ่านโทรศัพท์หรือ คอมพิวเตอร์มากกว่าการทำผ่านมนุษย์ โดยลักษณะสำคัญของธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้น รวมถึงการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการซื้อรายย่อย เครื่องเบิกถอนเงินอัตโนมัติ (ATMs) และ เครื่องฝากเงินเพื่อชำระค่าสินค้าและบริการอัตโนมัติ นอกจากนี้บางธนาคารยังได้เสนอบริการธนาคารที่บ้าน (Home Banking) โดยที่ลูกค้าซึ่งมีคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลสามารถทำธุรกรรมผ่านระบบการเชื่อมต่อโดยตรง หรือเชื่อมต่อผ่านเว็บไซต์ ซึ่งธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้นจะช่วย ลดการใช้ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ในการโอนย้ายจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือจาก บุคคล ไปยังอีกบุคคลหนึ่งลงเป็นจำนวนมากอีกด้วย¹⁸

3) ศาสตราจารย์นอร์เบิร์ต ฮอร์น (Pr. Norbert Horn) ศาสตราจารย์ด้านกฎหมาย แห่งมหาวิทยาลัยโคโลญจน์ (University of Cologne) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์กฎหมายยุโรปและความร่วมมือระหว่างประเทศ (Law Center for European and International Cooperation) ได้อธิบายคำว่า “ธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” ว่า หมายถึง การประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสาร และอุปกรณ์การสื่อสาร

¹⁷ From of Banking where fund are transferred through an exchange of electronic signals between financial institutions, rather than an exchange of cash, check, or other negotiable instruments. The ownership of funds and transfers of fund between financial institutions are recorded on computer systems connected by telephone lines. อ้างถึงใน ธรรมนูญมาร์ติน โอชนานนท์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 38.

¹⁸ Use of computer and telecommunications to enable banking transactions to be done by telephone or computer rather than through human interaction. Its features include electronic funds transfer for retail purchases, automatic teller machines (ATMs), and automatic payroll deposits and bill payments. Some banks offer home banking, whereby a person with a personal computer can make transactions, either via a direct connection or by accessing a Web site. Electronic banking has vastly reduced the physical transfer of paper money and coinage from one place to another or even from one person to another. อ้างถึงใน ธรรมนูญมาร์ติน โอชนานนท์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 16. หน้า 39.

4) คำจำกัดความที่ได้รับความนิยมและอ้างอิงถึงมากที่สุด คือคำจำกัดความที่ Basel Committee on Banking Supervision ใช้อธิบายไว้ใน Risk Management Principles for Electronic Banking Policy เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2546 (July 2003) ว่าให้หมายความรวมถึง บทบัญญัติที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการของธนาคารสำหรับลูกค้ารายย่อยที่ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์

2.3.1 ความเป็นมาของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ในต่างประเทศ¹⁹

สหรัฐอเมริกาได้ริเริ่มการให้บริการข้อมูลของธนาคารผ่านอินเทอร์เน็ต โดยแรกเริ่มเป็นการจัดหาระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ที่ให้ข้อมูลทั่วไปของธนาคาร เช่น อัตราแลกเปลี่ยน อัตราดอกเบี้ย ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการต่างๆ การส่งเสริมการขาย รายงาน และข่าวสารทางธุรกิจ และเศรษฐกิจการเงิน สถานที่ตั้งสาขาธนาคาร และที่ตั้งตู้เอทีเอ็ม ในปี พ.ศ. 2537 ธนาคารต่างๆ ในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มมีการจัดแบ่งกลุ่มขึ้นเป็นหลายๆกลุ่มเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้อินเทอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์แก่ธนาคาร และประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ แม้ในขณะนั้นคนส่วนใหญ่ยังไม่เชื่อว่า การชำระเงินผ่านอินเทอร์เน็ตจะเป็นไปได้ในเร็ววันก็ตาม ความสนใจในสิ่งนี้ สืบเนื่องมาจากความคาดหวังที่ว่า การให้บริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ จะสามารถลดต้นทุนในการบริการธนาคารได้มาก

เมื่อเทียบกับช่องทางอื่นๆ ในปี พ.ศ. 2538 ธนาคารใหญ่ๆหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา เช่น ธนาคารเวลส์ฟาร์โก และธนาคารแห่งอเมริกาได้เริ่มเปิดสาขาบนอินเทอร์เน็ต โดยเริ่มบริการให้ลูกค้าดูข้อมูลส่วนบุคคลบนอินเทอร์เน็ต สมัครสินเชื่อ และชำระค่าสินค้า หรือค่าบริการได้ นอกจากนี้ธนาคารใหญ่ๆหลายแห่งยังระดมทุนกันเพื่อจัดตั้งธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งธนาคารอิเล็กทรอนิกส์แห่งแรกของโลก คือธนาคารซีเคียวริตีเฟิร์สเน็ตเวิร์ก ซึ่งเปิดดำเนินการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2538 โดยลูกค้าสามารถเรียกดูบัญชีของตน ชำระค่าสินค้าและบริการ ดูเช็คที่ถูกอายัดผ่านอินเทอร์เน็ต ส่วนการเบิกเงินก็ทำผ่านตู้เอทีเอ็มธนาคารดังกล่าวสามารถดึงดูลูกค้าโดยให้ดอกเบี้ยสูง และไม่คิดค่าธรรมเนียมในการทำธุรกรรม

ต่อมาปี พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2542 การให้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ได้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็วทั้งในสหรัฐอเมริกา และภูมิภาคอื่นๆ เช่น ทวีปยุโรป และภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ในทวีปยุโรปมีประเทศที่เริ่มให้บริการ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สาธารณรัฐโปรตุเกส ราชอาณาจักรสเปน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ราชอาณาจักรเบลเยียม สหราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ สมาพันธรัฐ

¹⁹ พิษณุลักษณะ คำทองสุก. (2560). *กฎหมายแพ่งกับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). หน้า 1-3.

สวีต และประเทศแถบสแกนดิเนเวีย ส่วนในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกการบุกเบิกในด้านการให้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เริ่มขึ้นที่เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐสิงคโปร์ ก่อนขยายมาที่สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ประเทศไทย และประเทศอื่นๆ สำหรับในสหรัฐอเมริกา ธนาคารเวลส์ฟาร์โกล์ก็ยังคงเป็นผู้นำในด้านการพัฒนาบริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ และได้เริ่มการให้บริการนำเสนอใบเรียกเก็บเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้บริษัทเรียกเก็บเงินจากลูกค้าผ่านอินเทอร์เน็ตได้ และการเปิดตัวธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ก็มีเพิ่มขึ้น เช่น ธนาคารวิสแปน และธนาคารเน็ตแบงก์ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กำลังเป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก มีบริษัทที่ทำธุรกิจบนอินเทอร์เน็ต หรือที่เรียกว่า ธุรกิจดอตคอม ซึ่งเปิดให้บริการบนอินเทอร์เน็ต ธุรกิจดอตคอมมีเงินทุนให้การสนับสนุนจำนวนมากหลายบริษัทได้เข้าตลาดหลักทรัพย์ และราคาหุ้นของบริษัทเหล่านั้นสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว นับได้ว่าเป็นยุคทองของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 การเกิดภาวะฟองสบู่แตกของธุรกิจดอตคอม ก็เป็นสาเหตุที่ส่งผลให้ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มีสาขาเลยไม่อาจแข่งขันกับธนาคารที่มีสาขา หรือมีช่องทางบริการที่หลากหลาย รวมทั้งให้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวหลายแห่งต้องเลิกกิจการไป รวมทั้งธนาคารซีเคียวีทีพีเอสเน็ตเวิร์ก และธนาคารวิสแปนในสหรัฐอเมริกา ในทางตรงกันข้ามธนาคารใหญ่ๆ ที่เปิดบริการบนอินเทอร์เน็ตเสมือนเป็นอีกสาขาหนึ่ง กลับมีลูกค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น ธนาคารเวลส์ฟาร์โกล์ มีลูกค้าธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ 2.5 ล้านคน ธนาคารแห่งอเมริกา มี 4 ล้านคน กระนั้นธนาคารก็เริ่มยอมรับความจริงที่ว่า การให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ตนี้ไม่ได้ประหยัดเงินมากอย่างที่หลายคนเข้าใจ แม้ธนาคารขนาดใหญ่ที่มีลูกค้ามากกว่า 1 ใน 4 ใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์แต่ธนาคารก็ยังไม่มียieldอะไร ซึ่งเดิมเคยมีการคาดการณ์ว่า การให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ตจะมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการให้บริการผ่านสาขาถึงร้อยละ 70²⁰ แต่ธนาคารเวลส์ฟาร์โกล์พบว่า ค่าใช้จ่ายลดลงเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น แม้ว่าค่าใช้จ่ายของการทำแต่ละธุรกรรมที่ผ่านอินเทอร์เน็ตจะถูกกลง แต่ก็ไม่ได้ลดลงเหลือเพียง 0.01 ดอลลาร์สหรัฐต่อธุรกรรมอย่างที่เคยมีการประเมินเอาไว้

นับจากปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นไป เริ่มเห็นชัดว่า ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ของธนาคารที่มีชื่อเสียงอยู่แล้วมีแนวโน้มการเติบโตที่ดี ผู้บริหารธนาคารเริ่มปรับเปลี่ยนมุมมอง เห็นว่าบริการนี้เป็นบริการที่จำเป็นต้องมีเพื่อดึงดูดลูกค้าให้คงอยู่กับธนาคารแบบเดียวกับที่ธนาคารต้องมีคู่มือที่เยี่ยม แต่ก็ไม่ได้เป็นบริการที่ทำกำไรหรือประหยัดค่าใช้จ่ายมากนัก

²⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 2.

2.3.2 ความเป็นมาของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย²¹

ประเทศไทยธนาคารที่เปิดบริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์แห่งแรก คือธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเริ่มมีเว็บไซต์สำหรับเผยแพร่ข้อมูลทั่วไป ของธนาคาร ผ่านอินเทอร์เน็ตในปี พ.ศ. 2538 นับตั้งแต่นั้นมาการมีเว็บไซต์ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยก็เริ่มแพร่หลาย ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ลูกค้าทำธุรกรรมธนาคารได้เองมีการริเริ่มทำตั้งแต่ พ.ศ. 2540 แต่นำมาให้บริการได้จริงหลังจากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้อนุมัติการให้บริการดังกล่าวได้ในปี พ.ศ. 2542 โดยธนาคารเอเชีย จำกัด (มหาชน) เป็นธนาคารแห่งแรกที่ได้รับใบอนุญาตให้เปิดการบริการนี้ในช่วงต้น พ.ศ. 2543 ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นธนาคารที่ 2 ที่เปิดให้บริการนี้ในกลางปี พ.ศ. 2543 ตามมาด้วย ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ในปีเดียวกันประเทศไทยไม่เคยมีการจัดตั้งธนาคารอิเล็กทรอนิกส์แบบไร้สาขา ทั้งนี้เพราะตามกฎระเบียบของธนาคารแห่งประเทศไทยไม่อนุญาต ดังนั้นประเทศไทยจึงไม่ประสบปัญหาธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ต้องปิดกิจการดังเช่นในสหรัฐอเมริกา

2.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับธนาคารอิเล็กทรอนิกส์²²

ธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในยุคแรกนั้นก็คือเครื่องเบิกถอนเงินอัตโนมัติ (ATM) ที่ได้ถูกคิดค้นและพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกโดย Luther George Simjian ได้ประดิษฐ์เครื่อง ATM ให้แก่ the City Bank of New York ในปี ค.ศ. 1939 แต่ก็ใช้ได้เพียง แค่ 6 เดือนเท่านั้นก็ต้องยกเลิกไป เนื่องจากไม่เป็นที่ยอมรับของลูกค้าและได้หยุดการพัฒนาไป กว่า 25 ปี จนกระทั่ง De La Rue ได้พัฒนาเครื่อง ATM ขึ้นมาอีกครั้งและได้ทำการติดตั้งเป็นครั้งแรกที่ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1967 โดย Barclays Bank การคิดค้นและประดิษฐ์เครื่อง ATM ดังกล่าวนี้อาจจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบและอุปกรณ์ของธุรกิจธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในยุคต่อมา สำหรับกฎระเบียบที่ออกมาบังคับใช้กับธุรกิจของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกที่สหรัฐอเมริกาโดยคณะกรรมการกลางที่ทำหน้าที่ควบคุมธนาคารพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกา (Federal Reserve Board) ได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับระบบการชำระเงิน ในการแทนที่การชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์สำหรับเช็ค (The Payments System in

²¹ พิษณุลักษณ์ คำทองสุก. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 19. หน้า 3.

²² ภักจิรา นิลเกษม. (2556). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการให้บริการธนาคารบนอินเทอร์เน็ตของลูกค้าธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี*. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. หน้า 10-14.

Anticipation of the Substitution of Electronic Payments for Check) เมื่อปี ค.ศ. 1971 และในปีเดียวกันนั้นเองคณะกรรมการกลางยังได้เพิ่มเติม Regulation Y ที่อนุญาตให้ธนาคารสามารถเสนอบริการจัดการข้อมูลแก่สาธารณะได้อีกด้วย และในปี ค.ศ. 1977 the National Commission on Electronic Funds Transfer ก็ได้เสนอรายงานฉบับสุดท้าย “ETF in the United States : Policy Recommendations and the Public Interest” และในปีถัดมารัฐสภา (Congress) ของสหรัฐอเมริกา ก็ได้ออกกฎหมาย The Electronic Funds Transfer Act เพื่อบังคับใช้กับการทำธุรกรรม Electronic Funds Transfer นอกจากนี้การประกอบธุรกิจธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมี The Office of the Comptroller of the Currency (OCC) เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่คอยออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมและกำกับดูแลอีกด้วย

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบธนาคารอิเล็กทรอนิกส์

การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์เกิดขึ้นจากวิวัฒนาการ และการคิดค้นทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีการนำคอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารมาประยุกต์เข้ากับวิธีการปฏิบัติงานของธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและถูกต้อง รวมทั้งเกิดความประหยัดในระยะยาวต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ทั้งธนาคารพาณิชย์และผู้ผลิตเครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ได้หันมาให้ความสนใจ พยายามพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการให้บริการแก่ลูกค้าและการดำเนินงานภายในของธนาคาร เพื่อให้มีความได้เปรียบทางการแข่งขันจนเป็นผลผลักดันให้ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ต้องเร่งเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบการให้บริการที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้นทำให้ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทมากขึ้น ซึ่งการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาให้บริการแก่ลูกค้า นั้น นอกจากจะเป็นการช่วยอำนวยความสะดวกเร็วแล้ว ยังเป็นการคำนึงถึงการเพิ่มคุณค่าในบริการที่ให้แก่ลูกค้า และจากนี้ไปจะเป็นก้าวสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของธนาคารพาณิชย์ไทย เพื่อไปสู่ระบบธนาคารพาณิชย์สมัยใหม่ในอนาคต

2.4.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์²³

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของธนาคารพาณิชย์แบบเดิมไปสู่ธนาคารทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ดังนี้

- 1) ธุรกิจธนาคารพาณิชย์มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว
- 2) ปริมาณรายการและเอกสารที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานสูงขึ้นมาก

²³ มณฑล พจน์พรวัฒนา. (2544). ยุทธศาสตร์สู่ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์. *บทความธุรกิจ*, 3 (30). หน้า 61-62.

3) ธนาคารจำเป็นต้องจัดหาพนักงานเพิ่มอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากปริมาณงานเพิ่มขึ้น มีผลทำให้ธนาคารต้องมีค่าใช้จ่ายเพื่อขยายสาขา หรือสร้างที่ทำการใหม่อยู่เสมอ

4) ธนาคารพาณิชย์ไทยกำลังประสบกับการแข่งขันจากธนาคารต่างชาติ ในด้านการให้บริการที่ดีแก่ผู้ใช้บริการของธนาคาร

5) เนื่องจากการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารของธนาคารต้องให้ความสำคัญในการควบคุม และบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มีข้อมูลที่ถูกต้อง และรวดเร็วแก่การตัดสินใจที่ทันต่อเหตุการณ์

2.4.2.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีในด้านธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงในทางเทคโนโลยีมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงในทางธุรกิจ การเงิน การธนาคาร และทำให้ธนาคารพาณิชย์ต้องหันมาปรับตัวเพื่อหาโอกาสในการทำธุรกิจขยายผลิตภัณฑ์ทางการเงิน เพิ่มมูลค่าให้กับลูกค้า และเผชิญหน้าต่อการแข่งขันที่ท้าทายวิวัฒนาการของธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของบัตรเครดิต บัตรเงินสด หรือระบบ การโอนเงิน ธนาคารอินเทอร์เน็ต การประมวลข้อมูลและการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้การให้บริการของธนาคารพาณิชย์แบบเดิม ๆ เปลี่ยนรูปโฉมไปอย่างมากในสองทศวรรษที่ผ่านมา นำไปสู่การพัฒนาการให้บริการของธนาคารพาณิชย์ ในรูปแบบใหม่ด้วยบริการหรือผลิตภัณฑ์ ทางการเงินใหม่ๆ ซึ่งเป็นการทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกิจและยังเป็นความสะดวกของลูกค้าผู้ใช้บริการ ธนาคารพาณิชย์ก็มีส่วนร่วมในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ได้ในหลายระดับ ตั้งแต่การพัฒนาระบบธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การเป็นผู้ออกหรือให้บริการบัตรเครดิต หรือบัตรเงินสด การเป็นฝ่ายปฏิบัติการ (Back Office Operation) การเป็นผู้จัดเก็บรวบรวมข้อมูล การให้บริการ การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบลายมือชื่อหรือความถูกต้องแท้จริงของผู้ทำรายการ หรือในฐานะของเจ้าของหรือผู้ลงทุนเองในฐานะหุ้นส่วน หรือการร่วมลงทุน หรือภายใต้การดำเนินการในรูปแบบผสมของรูปแบบข้างต้น

การที่มีการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลกันอย่างกว้างขวาง และการใช้อินเทอร์เน็ตของลูกค้าธนาคารยังคงเป็นเครื่องมือในการกีดกันธนาคาร ทำให้ลูกค้าของธนาคารเข้าสู่ระบบการให้บริการทางการเงินที่เป็นทางเลือกอื่นๆ และยังเป็นการลดบทบาทหน้าที่ของธนาคาร ในฐานะที่เป็นตัวกลาง ลูกค้าธนาคารสามารถจะเลือกหาบริการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย สินเชื่อส่วนบุคคล บัตรเครดิต ประกันชีวิต และบริการทางการเงินอื่นๆ บนอินเทอร์เน็ตด้วยบริการการคำนวณอัตโนมัติ การค้นหาโดย Search Engine และบริการอื่นๆ ลูกค้าสามารถที่จะหาอัตราดอกเบี้ยชำระ และการคำนวณทางการเงินอื่นๆด้วยตนเอง การขอรับคำปรึกษาทางการเงิน ชื่อหรือขายหลักทรัพย์ และชื่อประกันชีวิต ลูกค้าที่มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ก็ไม่มีจำเป็นต้องใช้บริการ

ของธนาคารเหมือนปกติ แต่สามารถที่จะสลับสับเปลี่ยนใช้บริการทางการเงินไปธนาคารได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นการลดความซื่อสัตย์จงรักภักดีของลูกค้าที่มีต่อธนาคารรายเดียวลงไป กรณีที่จะรักษาลูกค้าที่ต้องการใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้ในอนาคตธนาคารจะต้องนำเสนอบริการในรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้นสำหรับบริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์

2.4.2.2 การเพิ่มโอกาสในการให้บริการลูกค้า²⁴ ธุรกิจทางธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ได้เพิ่มประสิทธิภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน และการนำเสนอบริการให้กับลูกค้า และเป็นการขยายผลิตภัณฑ์ของธนาคาร ความก้าวหน้าในด้านอิเล็กทรอนิกส์การประมวลผลข้อมูลและการสื่อสาร ทำให้ธนาคารเสนอบริการให้กับลูกค้าเป็นการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เป็นการเฉพาะเจาะจงมากขึ้น และเหมาะสมกับความต้องการของลูกค้าแต่ละรายได้ และยังเสนอบริการแบบเบ็ดเสร็จ ยังคงไว้ถึงการเก็บรักษาข้อมูลความลับของลูกค้าได้อย่างมั่นคงลูกค้าของธนาคารมีความมั่นใจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆกับระบบของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ตั้งแต่มีการเผยแพร่การใช้เครื่อง ATMs บัตรเครดิต และการเพิ่มความนิยมในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสาร และเพื่อการซื้อขาย สินค้าออนไลน์ ซึ่งเมื่อลูกค้ามีประสบการณ์ในด้านความสะดวกสบาย และความปลอดภัยของธนาคารทางอินเทอร์เน็ต ธนาคารก็จะมีโอกาสมากขึ้นในการเสนอให้บริการโดยทาง อิเล็กทรอนิกส์ เพราะการลดค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการให้บริการอันเกิดมาจากเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้ธนาคารมากขึ้นในการกระตุ้นให้ลูกค้าของธนาคารหันมาใช้ระบบการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะลูกค้าของธนาคารทางอินเทอร์เน็ตเป็นกลุ่มลูกค้าที่ทำรายได้ให้ธนาคารเป็นอย่างมาก และเป็นกลุ่มลูกค้าที่จะรักภักดีต่อธนาคารมากกว่าลูกค้าโดยทั่วไป

2.4.2.3 การส่งเสริมทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ กฎหมายหรือกฎระเบียบที่ใช้บังคับกับธนาคารพาณิชย์ปัจจุบันอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มรายได้ให้กับธนาคารพาณิชย์ นอกเหนือไปจากธุรกิจธนาคารแบบเดิมในรูปของรับฝากเงินและการกู้ยืมเงิน อันเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผู้ถือหุ้น และเป็นการให้ธนาคารแต่ละแห่งมีความสามารถในการแข่งขันกันเองมากขึ้นในตลาด ในอนาคตของธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ระบบธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องที่ทำนายต่อกฎหมายและกฎระเบียบของหน่วยงานของรัฐที่กำกับดูแลธนาคารพาณิชย์ต้องรับข้อเสนอมากมายจากธนาคารพาณิชย์ เพื่อขอให้บริการทางการเงินในรูปแบบที่ไม่เคยได้เจอมาก่อน โดยส่วนใหญ่แล้วธนาคารมองว่า ธุรกิจธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เป็นวิวัฒนาการในทางบวกและดีความกรอบของกฎระเบียบให้ค่อนข้างยืดหยุ่น เพื่อที่จะรองรับระบบคอมพิวเตอร์และสารสนเทศให้กับธุรกิจการธนาคาร โดยกรอบของกฎหมาย กฎระเบียบของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันไม่ได้ร่างไว้เพื่อรองรับ

²⁴ ดารา ทีปะปาล. (2544). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์. หน้า 35.

ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เอาไว้มาก่อน อย่างไรก็ตามแนวความคิดการตีความของกฎระเบียบของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันก็ได้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างกับระบบธนาคารอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่

2.5 การให้บริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์

การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ การให้บริการของธนาคารพาณิชย์ที่ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือระบบการสื่อสารที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการให้บริการทั้งในส่วนของการทำธุรกรรมระหว่างธนาคารด้วยกันเอง (B2B) หรือในส่วนของการให้บริการต่อลูกค้าทั่วไป (B2C) ซึ่งทำให้การทำธุรกรรมหรือการให้บริการเหล่านั้นมีความรวดเร็วและสะดวกสบายต่อผู้บริโภค หรือลูกค้าของธนาคารนั้นๆมากยิ่งขึ้น และยังช่วยให้ธนาคารสามารถลดค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการทำธุรกรรมแบบเก่าที่มีค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาข้อมูลการทำธุรกรรมต่างๆ ที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องใช้กระดาษในการบันทึก และเก็บข้อมูลเหล่านั้นไว้เป็นพยานหลักฐาน โดยสามารถแบ่งรูปแบบของการให้บริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่

2.5.1 บริการธนาคารสาขา (Bank Branch)

ธนาคารพาณิชย์ไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ผู้ใช้บริการ โดยธนาคารเพิ่มการอำนวยความสะดวกและขอบเขตการให้บริการต่างๆ เช่น การขยายเวลาการให้บริการในบางสาขา หรือการเปิดให้บริการในวันหยุดเสาร์ถึงอาทิตย์ โดยเปิดให้บริการ 9.00-15.00 น. บางสาขาเปิดให้บริการ 7 วันต่อสัปดาห์ คือสาขาในห้างสรรพสินค้า การปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารเปลี่ยนแปลงไป ในอดีตเมื่อลูกค้ามาใช้บริการที่สาขาจะพบผู้จัดการสาขา เจ้าหน้าที่เปิดบัญชีใหม่ และพนักงานรับจ่ายเงินสด (Teller) แต่ปัจจุบันภาระหน้าที่พนักงานเปลี่ยนแปลงไปสาขาต่างๆของธนาคารเป็นเหมือนผู้จัดการฝ่ายขาย ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการที่ปรึกษาการลงทุนไม่เพียงเท่านั้น ในอนาคตอาจจะพบกับผู้ให้บริการประกันภัยและเจ้าหน้าที่ขายอสังหาริมทรัพย์ ภายในสาขาของธนาคาร นอกจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว ที่ตั้งของสาขาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ปกติสาขาของธนาคารส่วนใหญ่จะเป็นตึก หรืออาคารการขยายบริการของสาขาเต็มรูปแบบเป็นสาขาที่ให้บริการทางการเงินจะปรากฏอยู่ตามห้างสรรพสินค้า การให้บริการแก่ลูกค้าของธนาคารจะมุ่งในลักษณะเข้าหาลูกค้ามากกว่าที่จะทำให้ลูกค้ามาใช้บริการที่สาขา

2.5.2 บริการเงินด่วน เอ ที เอ็ม (Automatic Teller Machine : ATM)

ความเป็นมาของเครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติ เริ่มมาจากธนาคารพาณิชย์ในสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป ได้เสนอบริการเครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติ (Automatic Teller Machine : ATM) โดยติดตั้งเครื่องฝากและถอนเงินไว้ภายในสาขาและนอกสาขา เช่น

ห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้าขนาดใหญ่ การเสนอบริการเครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติในต่างประเทศนั้น สามารถอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าที่ไม่อาจมาติดต่อกับสาขาได้ในเวลาทำการของธนาคาร ลูกค้าของธนาคารก็นิยมใช้บริการดังกล่าวจนธนาคารต้องติดตั้งเครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติเพิ่มมากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของลูกค้าได้ทั้งหมด ความนิยมในบริการเครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติแพร่หลายไปยังประเทศต่างๆ ในแถบเอเชีย เช่น ประเทศญี่ปุ่น เขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน เพราะลูกค้าได้รับความสะดวก รวดเร็ว และความปลอดภัยอีกด้วย สำหรับในประเทศไทยนั้น เครื่องฝากและถอนเงินอัตโนมัติ หรือที่เรียกกันว่าเครื่องเอทีเอ็ม เริ่มเป็นที่รู้จักกันในเมืองไทย เมื่อธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ได้นำเครื่องเอทีเอ็มเครื่องแรกเข้ามาให้บริการในระบบออนไลน์ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2526 ก่อนหน้านี้นักธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) เคยนำเครื่องถอนเงินสดอัตโนมัติ (Cash Dispensing Machine) มาให้บริการถอนเงินตั้งแต่ พ.ศ. 2516 แล้ว แต่ในครั้งนั้นการให้บริการมีลักษณะเป็นออฟไลน์ (Off Line) และยังไม่สามารถให้บริการฝากเงิน และ โอนเงินได้ จึงไม่ได้รับความนิยมมากนัก เพราะผู้ใช้บริการจะถูกหักเงินในบัญชีไปก่อนที่จะ ถอนเงินไปจากเครื่อง ซึ่งต่างกับการให้บริการในระบบออนไลน์ที่ลูกค้าจะถูกหักบัญชีก็ต่อเมื่อมีการถอนเงินไปจากเครื่องเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป เครื่องเอทีเอ็มเป็นเพียงเครื่องคอมพิวเตอร์ประเภทหนึ่งที่เชื่อมต่อกับระบบคอมพิวเตอร์ของธนาคารพาณิชย์ในลักษณะออนไลน์ โดยผ่านทางสายโทรศัพท์ส่วนที่ต่างกับเทอร์มินอล โดยทั่วไป คือเอทีเอ็มจะมีเครื่องพิมพ์ข้อความ เครื่องอ่านบัตร กล่องใส่เงิน และเครื่องนับจ่ายเงินสดรวมกันอยู่ภายในเครื่องด้วย เมื่อลูกค้าสอดบัตรประจำตัวที่ธนาคารพาณิชย์ออกให้ และป้อนรหัสประจำตัวเข้าเครื่อง แล้วเครื่องเอทีเอ็มจะตรวจสอบบัตรและรหัสนั้น หากบัตรและรหัสของผู้ใช้บริการถูกต้องเครื่องเอทีเอ็มก็จะทำการรายการต่างๆตามที่ลูกค้าต้องการ ภายใต้ชื่อจำกัดหรือบริการที่ธนาคารกำหนดให้เครื่องถอนเงินอัตโนมัติทำงาน เป็นได้ว่าผู้ใช้บริการสามารถได้รับบริการของธนาคารพาณิชย์ผ่านเครื่องเอทีเอ็ม โดยไม่มีพนักงานของธนาคารพาณิชย์มาเกี่ยวข้องในการให้บริการ

2.5.2.1 ประเภทที่สามารถให้บริการผ่านเครื่องเอทีเอ็ม การบริการที่เครื่องเอทีเอ็มสามารถให้บริการแก่ลูกค้าของธนาคาร แบ่งตามประเภทของรายการได้ ดังนี้²⁵

1) การถอนเงิน ซึ่งเป็นบริการหลักของการนำเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติมาใช้ประโยชน์ที่ได้รับ คือความรวดเร็ว การถอนเงินจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติจะใช้เวลา

²⁵ ปฏิภาณ สว่างเมฆ. (2553). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของลูกค้าที่ใช้บริการธนาคารทางอินเทอร์เน็ตของธนาคารทหารไทย จำกัด (มหาชน) ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 43-45.

ประมาณ 30 วินาที ในกรณีถอนเงินด่วนและประมาณ 1-2 นาทีในกรณีถอนเงินตามจำนวนที่ต้องการ เมื่อเทียบกับการไปถอนที่สาขาของธนาคารแล้วจะเห็นได้ว่า สะดวก รวดเร็วกว่ามาก การถอนเงินจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติจะสามารถถอนได้ตั้งแต่ 7.00-22.00 นาฬิกา ของทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดจากการที่สามารถถอนเงินได้ ถึง 22.00 นาฬิกา ทำให้ผู้ต้องการถอนเงินไม่ต้องเดือดร้อนในการที่จะต้องรีบไปธนาคารในระหว่างวัน เวลาทำงาน ซึ่งทำให้ผู้ใช้บริการไม่ต้องพะวงในการที่จะต้องถอนเงินไว้ใช้ในวันหยุด ก็จะถอนเงินมากก็ต่อเมื่อจำเป็นต้องใช้จริงๆ เท่านั้น และเนื่องจากการนำเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติมาใช้ในระบบออนไลน์ เป็นการอำนวยความสะดวกมากยิ่งขึ้น คือผู้ใช้บริการอาจจะถอนเงินที่เครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติเครื่องไหนก็ได้ตามแต่จะสะดวก และวงเงินที่ถอนได้มีอัตราสูงสุดวันละไม่เกิน 10,000 บาท

2) การโอนเงิน การโอนเงินจากบัญชีหนึ่งไปยังอีกบัญชีหนึ่ง การโอนเงินจะจำกัดการโอนเงินระหว่างบัญชี เฉพาะบัญชีที่ลูกค้าได้แจ้งความจำนงขอใช้บริการเท่านั้น แต่ในปัจจุบันเครื่องเอทีเอ็มสามารถให้บริการ โอนเงินเพื่อบุคคลที่สาม (On Line Retail Fund Transfer : ORFT) ข้ามธนาคารได้

3) การชำระเงิน ลูกค้าสามารถใช้บริการชำระค่าสินค้าและบริการผ่านเครื่องเอทีเอ็มได้ โดยธนาคารต่างๆมีการกำหนดหมวดหมู่เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้า

4) การสอบถามบัญชี เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถสอบถามยอดเงินคงเหลือในบัญชี ซึ่งแต่เดิมต้องไปสอบถามที่สาขาของธนาคารเท่านั้น

5) การขอรายละเอียดรายการเดินบัญชี (Statement) นอกจากสอบถามยอดเงินคงเหลือในบัญชีแล้ว สามารถขอรายละเอียดรายการเดินบัญชีได้จากเครื่องเอทีเอ็มโดยตรง

2.5.2.2 การโอนเงิน ณ จุดขาย (Electronic Fund Transfer at Point of Sale EFTPOS) การโอนเงิน ณ จุดขาย หรือที่เรียกกันง่ายๆว่า พีโอเอส (POS หรือ Point of Sale)²⁶ เป็นบริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์รูปแบบหนึ่งที่แพร่หลายในหลายๆประเทศ รวมทั้งในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากความสะดวก ความประหยัด ทำให้ผู้ใช้บริการนิยมใช้บริการมากขึ้น ลักษณะของการโอนเงิน ณ จุดขาย คือการชำระค่าสินค้าโดยวิธีการ โอนเงินจากบัญชีลูกค้าไปเข้าบัญชีร้านค้าในทันที โดยส่งคำสั่ง โอนเงินจากธนาคารของลูกค้าไปยังธนาคารของร้านค้า เครื่องบริการโอนเงิน ณ จุดขายนี้มักจะติดตั้งตามห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต หรือโรงพยาบาล ลักษณะของเครื่องโอนเงิน ณ จุดขายนั้นคล้ายกับเครื่องคิดเลข แต่มีอุปกรณ์สำหรับรับบัตร และเป็นพิเศษให้ลูกค้ากดรหัสประจำตัว

²⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 44.

2.5.2.3 บริการธนาคารทางบ้านหรือสำนักงาน (Home Banking/Office Banking) เป็นบริการที่ลูกค้าสามารถใช้บริการโดยทำรายการทางการเงินได้จากที่บ้าน หรือสำนักงานของตนเอง นักการธนาคารคิดว่าลูกค้าจะสนใจใช้บริการธนาคารทางบ้านหรือสำนักงาน หากมีการประชาสัมพันธ์ แต่ก็มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้บริการนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี และต้นทุนที่สูง เนื่องจากลูกค้าจำเป็นต้องมีเครื่องคอมพิวเตอร์และโมเด็ม (Modem – Modulator Demodulator)²⁷ ซึ่งราคาเครื่องคอมพิวเตอร์ในสมัยนั้นมีราคาสูงมาก โดยบริการธนาคารทางบ้านหรือสำนักงาน เริ่มประสบความสำเร็จประมาณปลายปี พ.ศ. 2533 ลูกค้าเริ่มคุ้นเคยกับเทคโนโลยีมากขึ้นประกอบกับความสะดวกในการใช้บริการ ปัจจุบันลูกค้าสามารถใช้บริการได้ 24 ชั่วโมง โดยไม่จำเป็นต้องมาติดต่อที่สาขาของธนาคาร

2.5.2.4 บริการธนาคารทางโทรศัพท์ (Telephone Banking)²⁸ เป็นธนาคารทางด้านธนาคารพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ต่างจากบริการเงินด่วนเอทีเอ็ม ในลักษณะที่ว่าบริการธนาคารทางโทรศัพท์จัดอยู่ในประเภทของธนาคารทางบ้านหรือสำนักงาน คือเป็นบริการธนาคารพาณิชย์ที่ลูกค้าสามารถใช้บริการได้จากในบ้านหรือสำนักงานของตนเอง การใช้บริการธนาคารทางโทรศัพท์นี้ ผู้ใช้บริการไม่จำเป็นต้องใช้บัตรใดๆเลย นอกจากรหัสลับที่ธนาคารพาณิชย์กำหนดให้ ดังนั้นธนาคารพาณิชย์จึงจำเป็นต้องมีการกำหนด มาตรการเพื่อรักษาความปลอดภัยของข้อมูลที่รัดกุมเพียงพอ เพื่อป้องกันมิให้ผู้อื่นที่มีใจเจ้าของบัญชีทำรายการต่างๆ โดยมีขอบได้ กล่าวได้ว่าบริการธนาคารพาณิชย์นี้มีจุดอ่อนมากกว่าบริการเอทีเอ็ม และบริการโอนเงิน ณ จุดขาย เพราะหากใครก็ตามที่รู้รหัสผ่านสามารถทำรายการผ่านโทรศัพท์ชนิดกดปุ่มเครื่องใดก็ได้ และการส่งข้อมูลผ่านสายโทรศัพท์ เช่น เลขที่บัญชี รหัสประจำตัวของผู้ใช้บริการ ก็ไม่มีการแปลงรหัสข้อมูล (Data Encryption) มีเพียงแต่การส่งสัญญาณ ครอบคลุมเท่านั้นทำให้การดักจับข้อมูลเป็นไปได้โดยง่าย ปัจจัยสำคัญของการให้บริการชนิดนี้จึงอยู่ที่มาตรการรักษาความปลอดภัยของธนาคารว่าจะสร้างความเชื่อมั่นในการใช้บริการให้แก่ผู้ใช้บริการได้มากน้อยเพียงใด

2.5.2.5 บริการธนาคารทางอินเทอร์เน็ต (Internet Banking) เทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2539 และเริ่มได้รับความนิยมประมาณปี พ.ศ. 2541 ปัจจุบันเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยยังคงได้รับความนิยมที่ดี และมีแนวโน้มที่จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ เริ่มให้ความสำคัญกับช่องทางให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ตมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากธนาคารพาณิชย์

²⁷ ปฏิภาณ สว่างเมฆ, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 25, หน้า 45.

²⁸ พรชัย วิวัฒน์ภทฤต, (2541), การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศภายใต้กฎหมายไทยและผลกระทบที่มีต่อธุรกิจการธนาคาร, *วารสารนิติศาสตร์*, 28 (4), หน้า 108-109.

ต่างเห็นประโยชน์ในแง่ลดปริมาณรายการที่ผู้ใช้บริการไปทำรายการที่สาขาของธนาคาร เท่ากับว่าเป็นการลดต้นทุนและเป็นการแบ่งเบาภาระของพนักงานสาขา ซึ่งจะหันไปมุ่งเน้นที่งานด้านการตลาดและขายเป็นหลัก ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2543 จึงเกิดบริการธนาคารทางอินเทอร์เน็ต โดยธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นธนาคารแรกที่เป็นผู้นำในการให้บริการผ่านทางช่องทางนี้ ลักษณะบริการที่เสนอให้แก่ลูกค้า คือการให้บริการธุรกรรมทางการเงินผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และในปัจจุบันมีธนาคารพาณิชย์ไทยอีกหลาย แห่งที่ได้เริ่มเปิดให้บริการธนาคารทางอินเทอร์เน็ตแล้ว โดยอุปสรรคที่สำคัญของธนาคาร คือการทำประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้บริการทราบถึงข้อดีของการใช้บริการได้จากที่บ้านผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ปัจจัยที่ธนาคารควรคำนึงถึง คือระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูลซึ่งเป็นปัญหาหลักของการใช้ หรือให้บริการผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เนื่องจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นระบบเปิด (Open System)²⁹ มาตรฐานความปลอดภัยถูกกำหนดและออกแบบระบบโดยใช้การเข้ารหัสของข้อมูลการชำระเงินเทคโนโลยีนี้ จึงจะถูกนำไปใช้กับการให้บริการของธนาคาร

2.5.2.6 บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce – Electronic-Commerce)

การพัฒนาด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตจะเป็นกลไกหนึ่งที่ผลักดันระบบเศรษฐกิจใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าไปสู่ยุคการค้าแบบไร้พรมแดน หรือที่ในปัจจุบันนิยมเรียกว่า พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E - Commerce) ซึ่งเป็นรูปแบบการค้าที่ทำธุรกรรมระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายบนอินเทอร์เน็ต โดยที่ระบบการค้าออนไลน์นี้จะช่วยลดต้นทุนและลดขั้นตอนในการดำเนินธุรกิจ นอกเหนือจากการสร้างความสะดวกและเพิ่มฐานลูกค้าโดยการเพิ่มช่องทางการขาย

1) ลักษณะของธุรกรรมของบริการทางธนาคารอิเล็กทรอนิกส์³⁰ ลักษณะของบริการ คือธนาคารพาณิชย์จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางรับชำระเงินระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Payment) ซึ่งธนาคารพัฒนาช่องทางเพื่อให้สามารถชำระเงินผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet Payment Gateway) ในระบบทันที (Real - Time) โดยวิธีหักบัญชีที่เปิดไว้กับธนาคาร หรือตัดบัญชีจากบัตรเครดิตของผู้ซื้อทั้งบัตรวีซ่า หรือมาสเตอร์การ์ด พร้อมบริการแจ้งผลให้ร้านค้าทราบทันที การให้บริการชำระเงินผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet Payment Gateway) ของแต่ละธนาคารจะมีลักษณะเหมือนกัน คือร้านค้าออนไลน์ที่จะขอใช้บริการจากทางธนาคารต้องมีเว็บไซต์เพื่อให้ลูกค้าซื้อสินค้าอยู่แล้ว และร้านค้าจะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเท่านั้น จึงจะสามารถสมัครเป็นร้านค้ารับบัตรเครดิตผ่านอินเทอร์เน็ตจากธนาคารได้ จากนั้นธนาคารก็จะ

²⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 109.

³⁰ สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2545). *ความรู้เบื้องต้นกฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินเทอร์เน็ตบุคส์. หน้า 52-55.

อนุมัติให้เชื่อมต่อระบบกับธนาคาร เมื่อลูกค้าตัดสินใจเพื่อที่จะซื้อสินค้าจากเว็บไซต์ของร้านค้า ลูกค้าเพียงแต่กรอกหมายเลขบัตรเครดิตและวันหมดอายุ เพื่อชำระค่าสินค้าในขั้นตอนนี้ร้านค้าจะต้องใช้เทคโนโลยีในการเข้ารหัสของข้อมูล ที่เรียกว่า เอสเอสแอล (Secure Socket Layer – SSL)

2) ลักษณะของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ³¹ ดังนี้

(1) พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์แบบธุรกิจกับธุรกิจ (B2B E-Commerce) คือ การทำธุรกรรม ระหว่างองค์กรธุรกิจแห่งหนึ่งกับองค์กรธุรกิจอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งธุรกรรมอาจจะสิ้นสุดเพียงแค่ 2 องค์กร หรืออาจจะเข้าไปในลักษณะของ “ห่วงโซ่ธุรกิจ (Supply Chain)” ปัจจุบันในประเทศไทย ธุรกิจขนาดใหญ่ ได้แก่ เครือเจริญโภคภัณฑ์ เครือปูนซิเมนต์ไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น ได้มีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินธุรกรรมในลักษณะนี้ แล้ว ภายใต้ชื่อ “พันธมิตร”

(2) พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์แบบธุรกิจกับผู้บริโภค (B2C E-Commerce) คือการทำธุรกรรมระหว่างธุรกิจและบุคคล ปัจจุบันรูปแบบที่เป็นที่นิยมและสามารถพบเห็นกันได้ คือการจ่ายชำระค่าสินค้าและบริการ โดยกรอกหมายเลขบัตรเครดิตผ่านทางเว็บไซต์

2.6 ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการทำธุรกรรมผ่านธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Banking)³²

ธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การประกอบธุรกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับการให้บริการทำธุรกรรมทางการเงินต่างๆ ผ่านอุปกรณ์ หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ หรืออินเทอร์เน็ตมีการให้บริการเช่น การฝากเงิน ถอนเงิน โอนเงิน หรือสอบถามยอดเงิน เป็นต้น โดยในอนาคตการให้บริการของธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ยังสามารถพัฒนาได้อีกเรื่อยๆ เพื่อรองรับความต้องการในการใช้บริการของผู้ใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ทำให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกสบายในการทำธุรกรรมมากขึ้นและประหยัดทรัพยากร

³¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 53-54.

³² มัลลิกา กาญจนจุกตะ. (2541). *การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการบริหารและการใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย : กรณีศึกษาธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 36-40.

2.6.1 ระบบชำระเงิน (Payment Systems)

ระบบชำระเงิน (Payment Systems) เป็นวิธีการในการทำธุรกรรมทางการเงินระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายสินค้าหรือบริการวิธีหนึ่ง ได้เริ่มใช้กันที่สหรัฐอเมริกาวิธีการนี้เป็นวิธีการโอนย้ายมูลค่าของเงินและข้อมูลที่เป็นที่เกี่วข้องสำหรับไหลเวียนของธุรกิจ โดยสมาคมธนาคารสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่า ระบบการชำระเงิน (Payment Systems) ถือเป็น “เส้นเลือดใหญ่ของเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกา (Lifeblood of Our Economy)”³³ การเข้าสู่ระบบการชำระเงิน (Payment Systems) ได้รับการคุ้มครองอย่าง รมัดระวังอย่างดีจากคณะกรรมการกลางที่ทำหน้าที่ควบคุมธนาคารพาณิชย์ ของประเทศสหรัฐอเมริกา (Federal Reserve Board) ซึ่งคอยสังเกตความมั่นคงของระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีที่เกี่ยวข้องกับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และจากอุตสาหกรรมธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเฝ้าสังเกตการจ่ายชำระเงิน และหักบัญชีที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งการแข่งขันในอุตสาหกรรมบริการทางการเงิน

สมาคมธนาคารสหรัฐอเมริกา (The American Bankers Association) และที่ประชุมนายธนาคารสหรัฐอเมริกา (The Bankers Roundtable) ได้ร่วมกลุ่มพูดคุยกันเกี่ยวกับปัญหาของ ระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชี และได้สร้างความมั่นใจถึงบทบาทการมีอิทธิพล สำหรับธนาคารในระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีในอนาคต นอกจากนี้ The Internet Council ยังได้จัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชี (Payment Systems Work Group) ในลักษณะที่คล้ายกับการจัดตั้งกลุ่มของสมาคมธนาคารสหรัฐอเมริกากับที่ประชุมนายธนาคารสหรัฐอเมริกา แต่คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นนี้จะทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบรูปแบบธุรกิจ สำหรับธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งให้อิทธิพลทางการเงินแก่โครงสร้างพื้นฐานของระบบการชำระเงินและหักบัญชีแบบเก่า เพื่อที่จะสนับสนุนการพาณิชย์ทางอินเทอร์เน็ตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต คณะกรรมการกลางที่ทำหน้าที่ควบคุมธนาคารพาณิชย์ของสหรัฐอเมริกา (Federal Reserve Board) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชี (The Payments System Development Committee) ขึ้นเพื่อให้คำแนะนำทั้งระยะกลางและระยะยาวเกี่ยวกับแนวปฏิบัติ โดยทั่วไปสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาระบบการจ่ายชำระเงิน และหักบัญชีสำหรับผู้บริโภครายย่อย โดยคณะกรรมการนี้จะคอยให้บริการในลักษณะที่คล้ายกับการประชุมเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับเทคโนโลยีและแนวโน้มของตลาด รวมทั้งจัดหาวิธีการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับผู้ใช้และผู้ให้บริการของระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชี รวมทั้งให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการกลางตามที่คณะกรรมการได้ร้องขอมา

³³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 37.

สำหรับระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชี (Payment Systems) ในสหรัฐอเมริกาที่ใช้กันอยู่นั้นมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี ซึ่งในแต่ละรัฐอาจจะมี การนำมาใช้ไม่เหมือนกัน โดยขึ้นอยู่กับ การเจรจาและการโต้แย้งเกี่ยวกับกฎระเบียบและวิธีการต่างๆ ซึ่งระบบการจ่ายชำระ เงินและหักบัญชีที่ สำคัญและเป็นที่ยอมรับในสหรัฐอเมริกา มีอยู่ด้วยกัน 4 วิธี³⁴ ได้แก่

2.6.1.1 ชุกรกรม ACH Network ถือเป็นกลุ่มวิธีปฏิบัติของระบบการประมวลผล จัดเก็บและส่งต่อ โดยชุกรกรมที่ได้รับจากสถาบันการเงินในแต่ละวันจะถูกจัดเก็บ และประมวลผล ในรูปของ Batch Mode หลังจากการส่งการชำระเงินในแต่ละส่วนออกไปชุกรกรม ACH จะถูก จัดเก็บและสะสมที่ ปลายทางเพื่อการกระจายออกไปในช่วงเวลาที่ได้กำหนดไว้ ระบบ ACH Network นี้มักนำไปใช้ในการจ่ายเงินเดือนให้แก่ลูกจ้าง การชำระเงินของลูกค้า เช่น ค่าธรรมเนียม จำนอง และค่าธรรมเนียม ประกันภัย การจ่ายภาษีของบริษัท และการจ่ายสวัสดิการของรัฐ เป็นต้น ซึ่งในประเทศ สหรัฐอเมริกามีผู้ให้บริการระบบ ACH Network อยู่ 4 แห่ง คือ the Federal Reserve System, the American Clearing House Association, New York Automated Clearing House และ VISA Net ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของ the National Automated Clearing House Association แต่ ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 จะใช้บริการของ the Federal Reserve System³⁵

2.6.1.2 ชุกรกรม Fedwire and CHIPS เป็นระบบการจ่ายชำระเงิน และหักบัญชี แบบ Fedwire และ CHIPS เป็นระบบเบื้องต้นของการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีเป็นจำนวนมากใน กระบวนการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีที่มีมูลค่าสูงที่เพิ่มขึ้น โดยธนาคารและบริษัทขนาดใหญ่ โดย ชุกรกรมนี้ เกิดจากระบบการธนาคารของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของ คณะกรรมการส่วนกลาง (Federal Reserve System) โดย Fedwire ได้อนุญาตให้สถาบันรับฝากเงิน ใดๆ สามารถโอนย้ายเงินจากบัญชีของตนไปยังบัญชีของคณะกรรมการ ส่วนกลาง (The Federal Reserve account) ซึ่ง Fedwire มีหน้าที่ในการจัดการเกี่ยวกับการทำชุกรกรมเหล่านี้ซึ่งมีมูลค่าเฉลี่ย กว่า 3 ล้านเหรียญในแต่ละวัน หรือรวมแล้วมีมูลค่าสูงถึง 989 พันล้านเหรียญในปี ค.ศ. 1996 และ ภายใต้ Regulation J ซึ่งควบคุมการ โอนย้ายของ Fedwire โดยการโอนย้ายแต่ละครั้งถือว่าเป็นที่ สิ้นสุดและไม่สามารถเพิกถอนชุกรกรมนั้นได้อีกทำให้ Fedwire ต้องเปิดเผยข้อมูลสินเชื่อที่ควร หลีกเลี่ยงแก่คู่สัญญา ทั้งนี้ธนาคารกลางสหรัฐอเมริกาคาดหาข้อมูลเครดิตในแต่ละวันที่จำเป็น สำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าว และถูกเปิดเผยถึงความเสี่ยงที่ สถาบันรับฝากเงินอาจจะไม่ได้กองทุน ที่น่าพอใจในบัญชีสำรอง เมื่อสิ้นสุดแต่ละวันหากพบว่ามีหนี้สินเกิดขึ้นในระหว่างวันการเบิกเงิน เกิน บัญชี (Overdrafts) ผ่าน Fedwire จะต้องถูกจับตาอย่างระมัดระวังและถูกจำกัด โดย

³⁴ มัลลิกา กาญจนจุกะ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 38-40.

³⁵ มัลลิกา กาญจนจุกะ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 38.

คณะกรรมการส่วนกลาง ทั้งนี้ระบบการจ่ายชำระและหักบัญชีผ่าน Fedwire นั้น โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมในสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ระบบการจ่ายชำระและหักบัญชีของ CHIPS นั้น โดยทั่วไปจะมีส่วนร่วมในธุรกรรมระหว่างประเทศและการลงทุนของธุรกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ³⁶

2.6.1.3 ธุรกรรม SWIFT ระบบการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีแบบ SWIFT หรือ “Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication” คือธุรกิจที่เกิดจากความร่วมมือในการหาความปลอดภัยที่เป็นมาตรฐานในบริการรับส่งข้อความ และติดต่อประสานงานระหว่างซอฟต์แวร์ของสถาบันการเงินเกือบๆ 8,100 แห่งในประเทศและดินแดนกว่า 207 แห่งสมาชิกของ SWIFT ประกอบด้วย ธนาคารพาณิชย์ ตัวแทนนายหน้า (Broker – Dealer) และผู้จัดการกองทุน (Investment Managers) ซึ่งการขายตัวของสมาชิก SWIFT เกิดจากความร่วมมือกันอย่างดีของโครงสร้างพื้นฐานของตลาดในจ่ายชำระและหักบัญชีการค้าและการลงทุน ซึ่ง 10 ปีที่ผ่านมา ราคาส่งข้อความของ SWIFT ได้ลดลงกว่าร้อยละ 80³⁷

2.6.1.4 ธุรกรรม Check Clearing สหรัฐอเมริกามีการดำเนินการจ่ายชำระเงินและหักบัญชีด้วยเช็คประมาณ 64 พันล้านฉบับ ในแต่ละปีโดยมีมูลค่ารวมสูงถึง 75 ล้านล้านเหรียญ (\$ 75 trillion) ซึ่งระบบ Check Clearing นี้ได้ดำเนินการโดยระบบการธนาคารของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการส่วนกลาง (Federal Reserve System) ซึ่งสามารถจัดการเช็คได้ ประมาณ 15.5 พันล้านฉบับในปี ค.ศ. 1995 และมี Check Clearing House เอกชนอีกประมาณ 150 แห่งที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับสถาบันการเงินต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายในประเทศ เช่น New York Clearing House Association ซึ่งมีสถาบันการเงินใช้บริการกว่า 140 แห่งและมีปริมาณเช็คสูงถึง 336 ล้านฉบับในปี ค.ศ. 1995 หรือที่ Chicago Clearing House Association³⁸ ซึ่งมีสถาบันการเงิน ใช้บริการมากกว่า 260 แห่ง และมีปริมาณเช็คสูงกว่า 563 ล้านฉบับในปีเดียวกันนั่นเอง

2.6.2 ระบบการเงินอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Money)³⁹

การทำการค้ายุคแรกของมนุษย์นั้นใช้ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือที่เรียกว่า Barter System และต่อมาก็ได้มีการพัฒนาโดยการนำเอาวัตถุ เช่น เปลือกหอย ข้าวสาร ฝ้าย มาเป็นสื่อกลาง

³⁶ มัลลิกา กาญจนจุกะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 39.

³⁷ มัลลิกา กาญจนจุกะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 40.

³⁸ มัลลิกา กาญจนจุกะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 40.

³⁹ สิริกาญจน์ สุวรรณจริตกุล. (2548). *การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 53-55.

ในการแลกเปลี่ยน และได้มีการพัฒนาในยุคต่อมาโดยการเอาโลหะที่มีค่า เช่น เงิน ทองแดง หรือทองมาใช้แทน ต่อมาก็ได้มีการนำเอากระดาษมาใช้พิมพ์เป็นพันธบัตร หรือเช็ค และมาถึงในยุคปัจจุบันที่อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลายได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมเศรษฐกิจ รวมถึงชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น และทำให้เงิน ได้ถูกพัฒนามาในรูปของเงินอิเล็กทรอนิกส์ เช่นเดียวกัน การที่เงินถูกพัฒนามาขึ้นมาให้อยู่ในรูปแบบของเงินอิเล็กทรอนิกส์นั้น เนื่องจากเงินอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีต้นทุนที่ถูก สามารถนำไปใช้งานได้สะดวกสบาย รวมทั้งมีความปลอดภัยมากกว่าเงินที่ทำขึ้นจากกระดาษ แต่ก็มีคนประเมินค่าของเงินที่อยู่ในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์ว่ามีความแตกต่างจากเงินที่อยู่ในรูปของกระดาษ เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการใช้โดยปกติ แต่ถึงจะมีคนตั้งคำถามเกี่ยวกับลักษณะของ “เงินอิเล็กทรอนิกส์” ว่าแท้จริงแล้วธรรมชาติของเงินนั้นควรจะเป็นอย่างไร แต่ก็ต้องยอมรับว่าในปัจจุบันนี้เงินอิเล็กทรอนิกส์นี้ได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้นแล้ว ซึ่งประเภทของเงินอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

2.6.2.1 ระบบ Electronic Cash หรือที่รู้จักกันว่า “E - Cash” ถูกให้คำนิยามไว้ว่าเป็นการเก็บสะสมมูลค่าไว้ในรูปแบบของดิจิทัลซึ่งมันสามารถนำไปใช้กับคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล ตู้ ATM การเชื่อมต่อกับระบบเคเบิลทีวี โทรศัพท์ระบบเติมเงิน หรือการติดต่อสื่อสารอื่นๆ ซึ่งมันอาจจะใช้ถูกนำไปใช้ในรูปแบบของ Store Value Card หรือ Smart Card ก็ได้ โดย E - Cash นี้ถูกออกแบบให้ เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก ในเบื้องต้นสำหรับการทำธุรกรรมผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต หรือการทำพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือที่เรียกว่า E - Commerce โดย E-Cash เข้ามาเป็นตัวแทนของธนบัตร แต่ขณะเดียวกัน E - Cash ก็ยังต้องขึ้นอยู่กับธนบัตรปกติ เนื่องจากโดยทั่วไปแล้ว E - Cash จะถูกซื้อ โดยธนบัตรปกติ แต่สิ่งที่ E - Cash ไม่เหมือนกับธนบัตรคือไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก จนกว่ามันจะถูกออกแบบให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกภายใต้ระบบอื่นๆ

2.6.2.2 ระบบ Stored Value Cards เป็นพลาสติกการ์ด (Plastic Card) มีลักษณะคล้ายกับเครดิตการ์ด แต่สามารถฝังแผงวงจรหรือชิพเพื่อใส่มูลค่าที่จะสามารถนำไปใช้จ่ายโดยการโอนย้าย มูลค่าจากบัตรไปยังเครื่องรับ ซึ่งผู้ถือบัตรสามารถนำ Stored Value Card นี้ไปใช้ในการชำระเงิน เพื่อซื้อสินค้าหรือบริการในร้านค้าทั่วไปได้เช่นเดียวกับการใช้เงินปกติ อีกทั้งการ์ดบางแบบยังสามารถเพิ่มวงเงิน โดยการใส่ฟังก์ชันคล้ายกับ ไมโครคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถเก็บรักษาและจัดการข้อมูลหรือ โปรแกรมได้ เมื่อก้าวถึง Smart Card แล้วบางใบยังสามารถบันทึกข้อมูลต่างๆของลูกค้านี้ได้ เช่น ข้อมูลการทำธุรกรรมที่คล้ายกับ การสะสมไมล์ ข้อมูลการรักษาพยาบาล หรือข้อมูลส่วนบุคคลอื่นๆ

2.6.3 ระบบเครื่องอัตโนมัติ (Automated Banking Facilities)⁴⁰

1) เครื่อง ATM - Automatic Teller Machine หรือ ATMs เป็นเครื่องจ่ายชำระเงิน และหักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้บริโภคเครื่องแรกที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ซึ่งมีการประมาณการว่าในเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ. 1997 มีเครื่อง ATMs ประมาณ 119,000 เครื่องที่ติดตั้งโดยธนาคาร 8,600 แห่งทั่วสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันเครื่อง ATMs สามารถให้บริการลูกค้าที่หลากหลาย เช่น การถอนเงิน โอนเงินระหว่างบัญชี ขอสินเชื่อ และเบิกเงินจากบัตรเครดิตตรวจสอบวงเงินสินเชื่อ หรือทำธุรกรรมทางการเงินอื่นๆ ได้อีกมากมาย ซึ่งข้อได้เปรียบของเครื่อง ATMs เมื่อเทียบกับการใช้พนักงานของ ธนาคารก็คือ ต้นทุนในการทำธุรกรรมที่ถูกกว่า โดยธุรกรรม 1 อย่างที่ทำผ่านเครื่อง ATMs มีค่าใช้จ่ายเพียง 0.25 เหรียญสหรัฐ ในขณะที่ธุรกรรมที่ให้พนักงานของธนาคารทำนั้นมีต้นทุนสูงถึง 1 เหรียญสหรัฐเลยทีเดียว

2) บริการผ่านเครื่องอัตโนมัติอื่นๆ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) เครื่อง Automated Loan Machines หรือ AML เป็นเครื่องบริการเงินกู้ที่ธนาคารสามารถควบคุมจากระยะไกล โดยลูกค้าสามารถขออนุมัติและรับเงินกู้จากธนาคารผ่านเครื่อง AML นี้ได้ และปกติแล้วเครื่อง AML นี้จะอนุมัติวงเงินกู้ในจำนวนค่อนข้างต่ำในสหรัฐอเมริกา เครื่อง AML ถูกมองว่าเป็นเครื่อง ATM หรือหน่วยบริการที่ควบคุมจากระยะไกล (Remote Service Unit) เพื่อวัตถุประสงค์ทางกฎหมายทำให้เครื่อง AML นี้ได้รับการยกเว้นไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเหมือนสาขาของธนาคารพาณิชย์ซึ่งมีข้อจำกัดและกฎระเบียบที่เคร่งครัดกว่า

(2) เครื่อง Automated Financial Receiving Stations หรือ AFRS เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกอัตโนมัติซึ่งสามารถให้บริการฝากเงินหรือเช็คเข้าบัญชีของลูกค้าที่มีอยู่กับธนาคารได้ โดยการใช้บัตร Code Card⁴¹ เพื่อบันทึกการทำธุรกรรมของลูกค้า และ AFRS ก็ถูกมองว่าเป็นเครื่อง ATM เช่นเดียวกับกับเครื่อง AML ซึ่งทำให้ AFRS นี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เคร่งครัดเหมือนกับสาขาของธนาคารพาณิชย์เช่นเดียวกัน

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน. หน้า 54.

⁴¹ สิริกาญจน์ สุวรรณจริตกุล. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 39. หน้า 55.